

دومین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران (۴-۶ خرداد ۱۳۷۷)

معصومه محمدپور

افزود: همه مردم ما و همه ناظران آگاه حوزه مطبوعات، به خوبی می‌دانند که دولت و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی هیچ‌گونه نظارتی قبل از چاپ بر مطبوعات ندارند و اساساً قانون هم این امر را به صراحت بیان کرده است. دکتر مهاجرانی در بخش دیگری از سخنان خود با تأکید بر لزوم صیانت از حقوق مطبوعات، گفت: اما قانون حدود مطبوعات را هم ذکر کرده است. یعنی نمی‌توان از حقوق مطبوعات صحبت کرد، مدافع حقوق مطبوعات بود و به حدود آزادی در مطبوعات به عنوان یک حق درخشان و تعیین کننده نپرداخت. قطعاً وظیفه همه ماست که از آزادی مطبوعات دفاع کنیم، اما حدود آزادی مطبوعات را هم نباید فراموش کرد. به این

در کشور و شرایطی که مطبوعات دیگر تک صدایی نیستند و از مجموعه مطبوعات یک صدا به گوش نمی‌رسد. صداهای مختلفی که در کشور هستند این امکان را دارند که نظر، اندیشه، طرح و نقد خود را مطرح کنند و این دستاورد کمی نیست که در نظام و کشور ما مطبوعات در موقعیتی قرار بگیرند که بتوانند آینه نظریات، صداها و آنچه در جامعه اتفاق می‌افتد باشند.

دکتر مهاجرانی در بخش دیگری از سخنان خود گفت: در مقطع فعلی کشور، مطبوعات به یک نهاد قدرتمند تبدیل شده‌اند، به خاطر اینکه می‌توانند برافکار عمومی تأثیر بگذارند و ثقل لازم را بر آن داشته باشند.

وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در ادامه

دومین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران با هدف طرح معضلات و مسایل جامعه مطبوعاتی از چهارم تا ششم خردادماه سال جاری و با حضور استادان، پژوهشگران روزنامه‌نگاران و دانشجویان روزنامه‌نگاری و روابط عمومی در محل تالار «ابن خلدون» دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران برگزار شد.

دکتر «عطاءالله مهاجرانی» وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در اولین روز این سمینار، که به فاصله هشت سال از سمینار اول برگزار شد، طی سخنانی ضمن ممتاز توصیف کردن موقعیت فعلی برای رشد مطبوعات گفت: داوری من در مورد موقعیت فعلی مطبوعات، یک موقعیت ممتاز است؛ یعنی تنوع و تکثر مطبوعات

■ دکتر مهاجرانی: قانون، علاوه بر حقوق، حدود مطبوعات را هم ذکر کرده است. نمی‌توان از حقوق مطبوعات صحبت کرد و مدافع حقوق آنها بود ولی به حدود آزادی در مطبوعات به عنوان یک حق درخشان و تعیین‌کننده نپرداخت.

دو مطلب باید توجه کرد. به ویژه وقتی که مطبوعات به یک قدرت تبدیل می‌شوند، باید نسبت بین قدرت، قانون و آزادی را شناسایی کنیم.

به همان اندازه که آزادی پراهمیت است، حساس نیز هست. بدون تردید وقتی که اندیشه دینی در ظرف آزادی بالید و رشد کرد، اعتبار لازم را هم پیدا می‌کند و الا اگر اندیشه دینی و تعبد در ظرف اکراه و اجبار قرار بگیرد اعتباری نخواهد داشت. پیداست که در واقع ما ناگزیریم آزادی را به عنوان بستر و محور اصلی حرکت خود انتخاب کنیم. اما همان‌گونه که وقتی کوه‌نوردی از دامنه کوه فاصله می‌گیرد و به قله نزدیک می‌شود باید از صخره‌های دشوار عبور کند و از عقبه‌ها بگذرد و هر چه به قله نزدیکتر می‌شود باید دقت

بیشتری بکند - به‌ویژه وقتی که از راه‌های سخت و دشوار عبور می‌کند - ما هم باید بیشتر دقت کنیم. به تعبیر قرآن مجید: «فلا اقتحم العقبة». و مادراک ماالعقبة. عقبه را مفسران تعبیر کرده‌اند که گذرگاه‌هایی از کوه است که یک طرف آن دره است که با کمترین کم‌توجهی و غفلت انسان به دره فرو می‌غلند و از طرفی هم دیواره کوه آنچنان سخت است که باید آن را با چنگ نگه داشت تا تکیه‌گاهی برای رفتن باشد. هرچه به قله نزدیکتر شویم، این حساسیت بیشتر است، بالطبع وقتی که ما (مطبوعات) به موقعیت ممتاز رسیدیم باید این موقعیت را با حساسیت‌های لازم در نظر بگیریم و حراست کنیم.

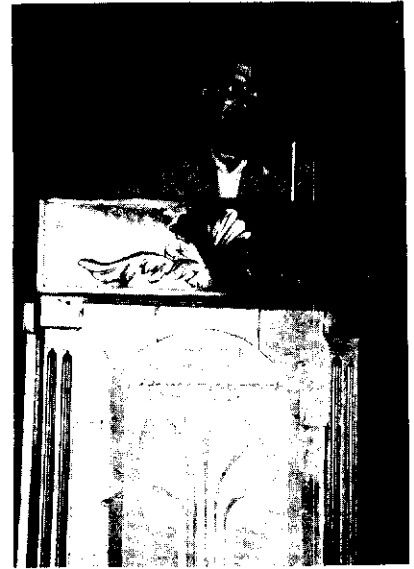
وی افزود: یکی از مواردی که به‌نظم می‌رسد، و خوشبختانه در مقالاتی از سمینار هم مطرح است، بحث هیأت نظارت است. هیأت نظارت تا به حال به دلیل نبود تنوع و تکرار شایسته مطبوعات بیشتر به عنوان هیأت رسیدگی به صدور مجوز انتشار نشریات عمل کرده است. گمان می‌کنم که از این پس، باید این هیأت را در کار نظارت بر مطبوعات فعال‌تر کنیم. خوشبختانه ترکیب هیأت نظارت به‌گونه‌ای است که هم نماینده مطبوعات، هم نماینده دستگاه قضایی، هم نماینده وزیر فرهنگ و آموزش عالی و هم نماینده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در آن عضو هستند. مجموعه این ترکیب و نماینده مجلس، ترکیب قابل قبولی را برای هیأت نظارت به وجود آورده است تا در بُعد نظارتی مطبوعاتی - در مواردی که مطبوعات نوعی تخطی یا تخلف از حدودی که در قانون مطرح شده داشته باشند - فعال‌تر عمل کنند و ما ترتیبی خواهیم داد که عملاً این هیأت بتواند وظیفه نظارتی خود را در این موقعیت حساس به خوبی انجام دهد.

مهاجرانی تأکید کرد: هرچه قانونمندتر حرکت کنیم، زمینه رفع شبهه یا شائبه در حوزه مطبوعات بیشتر فراهم خواهد شد. قانون مطبوعات ما پیش‌بینی کرده

است که اگر مطلبی در مورد کسی نوشته شود و آن مطلب درست نباشد یا افتراء، هتک، شبهه یا اشتباهی باشد که در مقطعی پیش آمده، فردی که موضوع این شبهه یا افتراء است می‌تواند پاسخ خود را ظرف یک ماه برای آن نشریه بنویسد و آن نشریه نیز ملزم است در همان صفحه و در همان ستون آن مطلب را درج کند. مطبوعات ما تقریباً این کار را نمی‌کنند. یعنی اگر فرد پاسخ داد تقریباً در همان صفحه، همان ستون و با همان تیتراژ درج نمی‌شود. حتماً آن را به صفحه دیگری می‌برند. حتماً حروف ریزتر می‌شود و گاهی اساساً جواب را درج نمی‌کنند. یعنی مطلبی را نشریه‌ای نوشته است و فرد پاسخ می‌دهد، اما بعداً به ما مراجعه می‌کنند که پاسخ درج نشده است. البته این کلیت ندارد.

دکتر مهاجرانی افزود: اگر ما گمان کنیم که مطبوعه یک قدرت است در اختیار صاحب نشریه یا صاحب امتیاز و او می‌تواند بدون توجه به حدود مطبوعات عمل کند، طبیعی است که این قدرت هم آسیب خواهد دید. جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم خیابان یک‌طرفه نیست و ما به عنوان صاحب نشریه، مدیرمسئول یا نویسنده نمی‌توانیم هرگونه که خواستیم حرکت کنیم.

وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در پایان با اشاره به تنوع و تکرار مطبوعات گفت: به‌نظم می‌رسد که تنوع و تکرار مطبوعات بیشتر در سطح دارد اتفاق می‌افتد تا در عمق مطبوعات. جزو عجایب است که گاه در کشورمان روزنامه‌نگارانی داریم که در تمام مسایل ایران، جهان و در تمامی حوزه‌ها مطلب می‌نویسند: اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، ایران، آسیای میانه، اروپا، امریکا! این پدیده غریبی است که در مطبوعات کشور وجود دارد. به‌نظر می‌رسد که حتماً باید در این سمینار، تخصصی شدن نگارش مطالب در حوزه‌ها و قلمروهای مختلف را به بحث بگذاریم. بد نیست بدانیم که یک نشریه مثل

■ احمد بورقانی معاون امور مطبوعاتی و تبلیغاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی: مسأله اساسی در حوزه مطبوعات، سرمایه‌گذاری ناکافی در توسعه و بازسازی زیربناها و تربیت نیروی انسانی متخصص است.

هفته‌نامه اشپگل بیش از ۲۰۰ نفر کادر علمی با تخصص‌های مختلف دارد که گاه ممکن است به یک نویسنده فقط یک‌بار در سال نوبت بوسد که در زمینه تخصص خود مطلبی بنویسد. البته لازم نیست همه افرادی که برای یک نشریه مطلب می‌نویسند حتماً جزو کادر و اعضای ثابت آن نشریه باشند. ما می‌توانیم افراد اهل نظر را در کشور یا حتی در منطقه شناسایی کنیم. همانند رویه‌ای که دیگر روزنامه‌ها در سایر نقاط جهان دارند که گاه مطلبی را از نویسنده کشور دیگری می‌گیرند. با توجه به روان بودن ارتباطات در دنیای امروز، اگر در مورد مسایلی که در کشورهای همسایه اتفاق می‌افتد، ما روزنامه‌نگاران درجه اول منطقه را شناسایی کنیم و برای روزنامه خود از آنها

مطلبی بگیریم و ترجمه کنیم، خود به خود حوزه اطلاع‌رسانی‌مان را گسترش داده‌ایم. به نظر می‌رسد که این یکی از مسایل مهمی است که باید به آن برسیم. «احمد بورقانی» معاون امور مطبوعاتی و تبلیغاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، پس از سخنان دکتر مهاجرانی، ضمن ارائه گزارشی از عملکرد این معاونت گفت: «وقتی از مسایل مطبوعات سخن می‌گوییم، منظور مشکلاتی است که باعث ایجاد فاصله بین آرمان‌های ما و وضعیت موجود است. بنابراین بحث و گفت‌وگو درباره مسایل و مشکلات مطبوعات ایران، مقدمه تلاش برای ایجاد تغییر و حرکت به سوی وضعیتی بهتر و عقلانی‌تر است. به‌طور قطع، هدف برجسته کردن ضعف‌ها و کاستی‌ها نیست. ان‌شاءالله می‌کوشیم با بسیج فکر جمعی و تلاش صادقانه اهل مطبوعات و صاحب‌نظران این حوزه، چشم‌انداز روشنتری را در پیش‌رو قرار دهیم.

وی افزود: اندیشه برگزاری این سمینار در همان نخستین ماه‌های پس از تصدی مسئولیت بنده در معاونت مطبوعاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی شکل گرفت. می‌دانید که در سال‌های پس از جنگ تعداد عناوین و تیراژ مطبوعات ما به مرور زمان رو به رشد بوده است. امروز بیش از ۸۰۰ عنوان نشریه با تیراژی در حدود ۲ میلیون نسخه در روز در کشور ما منتشر می‌شود. مشکلی که ما به آن توجه کردیم این است که تأسیسات زیربنایی مربوط به کار مطبوعات (یعنی ظرفیت چاپ، ظرفیت تولید کاغذ مخصوص روزنامه و مجله، نظام توزیع، نظام اطلاع‌رسانی ملی و نظام آموزشی و تربیت نیروی متخصص مطبوعات) متناسب با این رشد کمی، تحول نیافته است. این فاصله و شکاف، یکی از مهمترین مسایل مطبوعات ماست. در عین حال این مسأله در فضای کلی‌تر اجتماعی و اقتصادی ما به درستی قابل

فهم است. می‌دانید که سهم هزینه‌های فرهنگی از سبد مصرف خانوارهای ما سهم بسیار اندکی است. می‌دانید که سهم بودجه بخش فرهنگ در کل بودجه سالانه کشور ما بسیار اندک است. می‌دانید که سازوکار حمایت‌های دولتی از بخش فرهنگی - که حتی در سخت‌ترین شرایط اقتصادی این سالها هم ادامه یافته است - بر بررسی‌های کارشناسانه و علمی دقیق و برنامه‌ریزی منسجم و همه‌جانبه‌ای استوار نبوده است. بخش عمده حمایت‌ها متوجه تولیدکنندگان بوده است و کمتر به اشکال غیرمستقیم کمک (یعنی کمک به مصرف‌کننده نهایی، یا کمک به شکل

■ دکتر مهاجرانی: مطبوعات در مقطع فعلی کشور به یک نهاد قدرتمند تبدیل شده‌اند، زیرا می‌توانند برافکار عمومی تأثیر بگذارند و ثقل لازم را برآن داشته باشند.

آموزش نیروی انسانی و تجهیز مطبوعات به فن‌آوری روز) اندیشیده‌ایم. مسأله اساسی در این حوزه، سرمایه‌گذاری ناکافی در توسعه و نوسازی زیربناها و تربیت نیروی انسانی متخصص است. در حوزه مسایل سیاسی، همان‌طور که وزیر محترم فرهنگ و ارشاد اسلامی هم قبلاً گفته‌اند، مطبوعات ما در غیاب احزاب و تشکل‌های صنفی، گه‌گاه بار وارد شدن در رقابت‌ها و جسدل‌های سیاسی را نیز بردوش کشیده‌اند و به همین دلیل نتوانسته‌اند به اندازه کافی به سایر نقش‌ها و کارکردهای خود بپردازند. به این ترتیب بخشی از نیازهای مخاطبان مطبوعات در قلمرو اطلاع‌رسانی، پرکردن اوقات فراغت، آموزش و تربیت اجتماعی و سیاسی، تأمین نشده است.

وی در بخش دیگری از سخنان خود به مسایل حقوقی مطبوعات اشاره کرد و گفت: به همت مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۶۴ قانونی به تصویب رسیده است که از بسیاری جهات حامی آزادی‌های قانونی و مشروع مطبوعات است، سانسور و کنترل قبل از چاپ را صریحاً منع می‌کند و رسیدگی به جرایم مطبوعاتی را در صلاحیت مراجع صالح قضایی می‌داند. اما در همین قانون مواردی مثل نقش هیأت نظارت بر مطبوعات وجود دارد که نیازمند تصریح و تدقیق است.

بورقانی در پایان گفت: امیدوارم این سمینار، با فراهم ساختن امکان طرح دیدگاه‌های مختلف درباره مسایل مطبوعات ایران، یعنی امکان‌پذیر کردن نگرش به مسأله از ابعاد و زوایای گوناگون، زمینه نزدیک شدن دیدگاه‌ها و دستیابی به وفاق در مورد اصل مسایل و راه‌های اصلاح و رفع مشکلات را مهیا کند.

دکتر کاظم معتمدنژاد، دبیر علمی سمینار نیز ضمن قدردانی از تلاش‌های معاونت مطبوعاتی وزارت ارشاد و مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها در برگزاری این سمینار گفت: «ما سمینار اول را در زمان وزارت آقای خاتمی برگزار کردیم و به موفقیت‌هایی هم دست یافتیم. تأسیس مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، مرکز گسترش آموزش رسانه‌ها و مجله رسانه از دستاوردهای مهم سمینار قبل بودند.»

وی همچنین در مورد چگونگی انتخاب مقالات و محور مباحث مورد بررسی در سمینار گفت: «پس از فراخوان، بیش از ۱۰۰ مقاله به دبیرخانه سمینار رسید و در نهایت ۵۰ مقاله در ۴ محور اصلی؛ مطبوعات و جامعه مدنی - مسایل ساختاری و اقتصادی مطبوعات - حاکمیت قانون و استقلال حرفه‌ای - آموزش روزنامه‌نگاری، اخلاق و افکار عمومی انتخاب شدند.»

مقالات ارائه شده به سمینار پیرامون

■ دکتر معتمدنژاد: امیدوارم مطبوعات در بهره‌برداری از آزادی‌های به دست آمده احتیاط کنند؛ زیرا حفظ آزادی در طول زمان نیاز به دقت عمل دارد.

محورهای فوق در مدت سه روز، در دو نوبت صبح و عصر عرضه شدند.

● مطبوعات و جامعه مدنی

مطبوعات و جامعه مدنی، محور مقالات ارائه شده به نشست اولین روز سمینار بود.

مسایل توسعه مطبوعات

دکتر کاظم معتمدنژاد عضو هیأت علمی گروه ارتباطات در دانشگاه علامه طباطبائی به عنوان نخستین سخنران به طرح مسایل توسعه مطبوعات ایران و شرایط پیشرفت نشریات مستقل و کثرت‌گرا پرداخت.

وی ضمن اشاره به مبانی نظری آزادی،

استقلال و کثرت‌گرایی مطبوعات و سیرتاریخی که مطبوعات برای دستیابی به آزادی طی کرده‌اند گفت: «طبق اعلامیه ویند هوگ که از سوی یونسکو در اول ماه مه سال ۱۹۹۱ صادر شد، منظور از استقلال مطبوعات، عدم وابستگی آنها به دولت و مؤسسات دولتی است. در حالی که مطبوعات ما طبق این تعریف مطبوعات مستقلی نیستند. همچنین با وجود اینکه ایران از لحاظ اقتصادی و فرهنگی در مقایسه با بسیاری از کشورهای همسایه از موقعیت برتری برخوردار است، اما مطبوعات ما، از لحاظ تیراژ و یرخی معیارهای کیفی دیگر مطبوعات توسعه نیافته‌ای هستند. مجموع تیراژ روزنامه‌های ترکیه ۴/۵ میلیون نسخه است در حالی که ما تازه به رقم ۲/۵ میلیون نسخه رسیده‌ایم.»

دکتر معتمدنژاد با تقسیم‌بندی عوامل توسعه نیافتگی مطبوعات ایران در سه بخش مسایل اساسی مطبوعات، مسایل تخصصی و حرفه‌ای و مسایل خاص گفت: «مسایل اساسی شامل آزادی مطبوعات و استقلال اقتصادی آنها می‌شود. ما در زمینه آزادی مطبوعات، مشکلاتی را که در سمینار قبل مطرح شد نداریم. اما در زمینه‌های اقتصادی همچنان با مشکل روبرو هستیم. شرایطی باید فراهم شود تا مطبوعات از نظر اقتصادی استقلال داشته باشند. کمک دولت به مطبوعات باید نهادینه شود و در مورد آگهی‌ها هم باید قوانین درستی وضع شود. در زمینه مسایل تخصصی و حرفه‌ای هم تأسیس انجمن حرفه‌ای و نه صنفی مطبوعات، مقدمه‌ای برای بهبود وضعیت است. اما ما هنوز تعریفی از روزنامه‌نگاری حرفه‌ای نداریم. در زمینه مدیریت مؤسسات مطبوعاتی با مشکلات جدی روبرو هستیم. آموزش روزنامه‌نگاری در ایران هنوز هم در سطح پایین است و آموزش ضمن خدمت هم رواج چندانی ندارد. در حال حاضر مسأله خاص مطبوعات ما، مطبوعات محلی و عامه‌پسند هستند که در هر دو زمینه با

مشکلات اساسی مواجه هستیم.»
وی در پایان اظهار امیدواری کرد که مطبوعات در بهره‌برداری از آزادی‌های به دست آمده احتیاط کنند، زیرا حفظ آزادی در طول زمان نیاز به دقت عمل دارد.

نقش مطبوعات در توسعه ملی

«عباس عبدی» روزنامه‌نگار و پژوهشگر مسایل اجتماعی در مقاله‌ای تحت عنوان «نقش مطبوعات در توسعه ملی ایران» با اشاره به تنگناهای توسعه ملی ایران گفت: «در ابتدای قرن حاضر مردم برای تحقق قانون، انقلاب مشروطه را به راه انداختند و در پایان قرن هم با همین شعار خاتمی را برگزیدند و این مسأله نشان از پس افتادگی ساخت سیاسی جامعه ماست؛ یعنی مهم‌ترین معضل بر سر راه توسعه ملی.»

وی در بخش بعدی سخنان خود به برشمردن خصوصیات «رسانه در خدمت توسعه ملی» پرداخت و گفت: «رسانه و نشریه‌ای در خدمت توسعه ملی ایران است که بتواند بر رفع بحران‌های توسعه همت گمارد و این رسانه لزوماً نباید سیاسی باشد. رسانه‌ها و نشریات تثوریک و اجتماعی هم می‌توانند این نقش را به خوبی ایفا کنند. از دیگر موانع توسعه ملی شکاف میان دولت - ملت است. وجود این شکاف به موضع هر رسانه نسبت به نظام سیاسی بستگی دارد. با این رویکرد، نشریه‌ای در خدمت توسعه ملی است که قویاً مدافع قانون به عنوان پایه مشروعیت دولت باشد.

شکاف نخبگان و توده یکی دیگر از موانع توسعه ملی است. یکی از کارکردهای مطبوعات ایفای نقش حلقه اتصال مردم به نخبگان است و هر نشریه‌ای که بیش از دیگران در خدمت رابطه مردم با نخبگان و نخبگان با هم باشد بیشتر در خدمت توسعه ملی است.

عبدی همچنین با اشاره به نقش نظارتی مطبوعات افزود: نظارت اجتماعی از خلال مطبوعات و نشریات

پیامد پرورش سیاسی، تحرک سیاسی است و برای تحرک سیاسی، بسیج سیاسی لازم است. در این خصوص نقش مطبوعات، آشنا کردن افراد با حقوق و مسؤولیت‌های اجتماعی، عرضه نوآوری‌ها و تبدیل شدن به عرصه تضارب آرا است.

وی همچنین مشروعیت، کثرت، دموکراسی و فضای عمومی را از دیگر ویژگی‌های یک جامعه توسعه یافته از نظر

■ احمد بورقانی: بحث و

گفت‌وگو درباره مسایل و

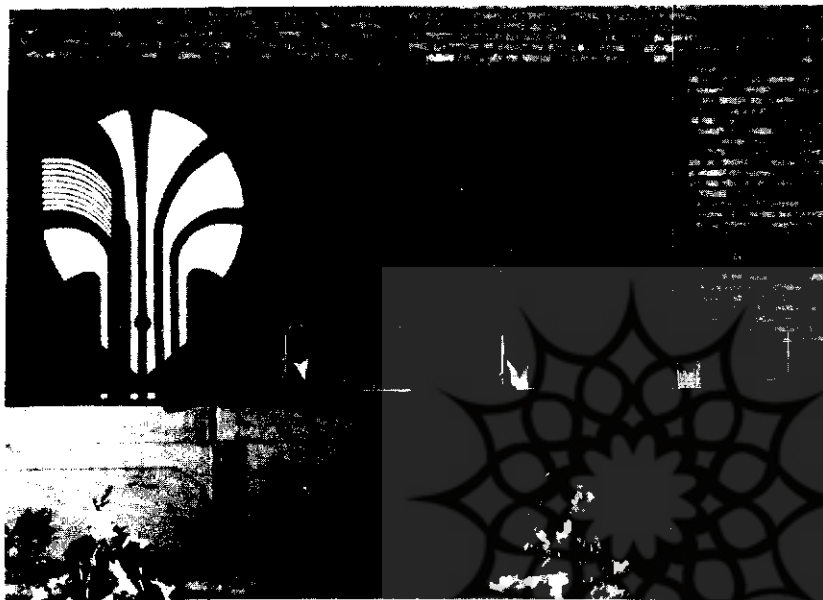
مشکلات مطبوعات ایران،

مقدمه تلاش برای ایجاد

تغییر و حرکت به سوی

وضعیتی بهتر و عقلانی‌تر

است.

دکتر حسین افخمی، دکتر نعیم بدیعی، حجت الاسلام والمسلمین سید محمود دعایی

مستقل و آزاد بیرون می‌آید و این نظارت از طریق رسانه‌ها، به میزان استقلال آنها از مجاری قدرت و پایبندی به قوانین آزادی مطبوعات بستگی دارد.

مطبوعات و توسعه سیاسی

«مطبوعات و توسعه سیاسی» عنوان مقاله‌ای بود که توسط «سید محمد مهدی‌زاده» مدرس ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی ارائه شد. وی پس از برشمردن تعاریف و نظریات برخی اندیشمندان در مورد توسعه سیاسی به نقش و تأثیر رسانه‌ها و به ویژه مطبوعات در روند توسعه سیاسی پرداخت.

مهدی‌زاده؛ اطلاع‌رسانی و آشنا ساختن مردم و توده‌ها و رهبران با یکدیگر را از وظایف رسانه‌ها دانست و متذکر شد

سیاسی برشمرد و با بررسی نقش مطبوعات در مورد هر یک از این مؤلفه‌ها گفت: «افزایش میزان مشروعیت، یک معیار توسعه سیاسی است و نقش مطبوعات بالابردن درجه مشروعیت است. در زمینه کثرت‌گرایی نیز مطبوعات با توجه به انعکاس و ارائه مجموعه عقاید، در این تکثرگرایی نقش اساسی دارند. فضای عمومی نیز فضای بحث و تبادل نظر است و اگر این فضا را فضای تکثر، گفت‌وگو و استقلال بدانیم، مطبوعات، مهم‌ترین بستر این فضا هستند. از دیگر ویژگی‌های مطبوعات توسعه‌یافته در جامعه ما، ارتباط با حوزه‌های روشنفکری به خصوص روشنفکری دینی است.»

وی همچنین فضای دموکراتیک،

■ عباس عبادی، روزنامه‌نگار و پژوهشگر مسایل اجتماعی: نظارت اجتماعی از طریق رسانه‌ها، به میزان استقلال آنها از مجاری قدرت و پایبندی به قوانین آزادی مطبوعات بستگی دارد.

تشکیلات صنفی و حاکمیت قانون را از نیازمندی‌های توسعه یافتگی مطبوعات دانست.

روزنامه‌نگاری انتقادی

دکتر «مهدی محسنیان‌راد» با مقاله «انتقاد در مطبوعات ایران» سعی در پاسخ‌گویی به این سؤال را داشت که روزنامه‌نگاری انتقادی کدام است و آیا اصولاً به کار بردن چنین واژه‌ای درست است یا خیر؟ حد و مرز این انتقاد کجاست؟ و...

دکتر محسنیان‌راد، در ابتدا ضمن نادرست خواندن ترکیب «روزنامه‌نگاری انتقادی» به بررسی معنایی و لغوی این واژه در ادبیات عربی و اروپایی پرداخت و گفت: «در زبان فارسی واژه انتقاد، یک واژه

ساختگی است که ریشه آن کلمه عربی نقد است و روزنامه‌نگاران عرب، آن را به گونه‌ای که ما به کار می‌بریم استفاده نمی‌کنند. در زبان‌های اروپایی هم این واژه معادل "Critic" است که هم به معنای نقد و هم بحران به کار می‌رود.»

وی همچنین در مورد واژه انتقاد سازنده گفت: «متابع علمی، انتقاد را سازنده نمی‌شناسند. بلکه آن را به دو دسته مخرب و غیرمخرب تقسیم می‌کنند و می‌دانیم که بین سازنده و غیرمخرب بودن تفاوت بسیار است، از آن کس که توقع می‌رود تخریب نکند، می‌توان انتظار ساختن نداشت.»

وی با اشاره به این نکته که غیرمخرب بودن یک انتقاد به تنهایی در اراده منتقد نیست و به عکس‌العمل‌های نشانگاه انتقاد نیز بستگی دارد گفت: «یک انتقاد غیرمخرب ممکن است با عکس‌العمل نامناسب نشانگاه انتقاد، تبدیل به نوع مخرب شود و بالعکس. در واقع میزان مخرب بودن یا نبودن یک انتقاد برعهده هر دو طرف یعنی منتقد و نشانگاه انتقاد است.»

وی در ادامه افزود: از مجموع ۲۷ هزار سطر مطالب آموزش روزنامه‌نگاری که طی ۴۰ سال گذشته منتشر شده فقط نیم درصد آن مربوط به نقدنویسی است.

دکتر محسنیان‌راد در مورد نامفهوم بودن اصطلاح «انتقاد سازنده» به نتایج یک نظرسنجی اشاره کرد که سه سال پیش بر روی گروهی از روزنامه‌نگاران برجسته که سابقه نقدنویسی داشتند انجام شده بود. نتایج نشان می‌داد که ۱۵ درصد آنها در مقابل این واژه سکوت کرده بودند و ۲۲ درصد آن را به مفهوم ایجاد سد در مقابل روزنامه‌نگار برای انتقادنویسی می‌دانستند. ۵۲ درصد نیز تعریف لغوی کرده بودند.

وی گفت: این نتایج نشان دهنده آن است که هنوز، هم فهمی و تفاهم میان روزنامه‌نگاران و دولتمردان در باب انتقاد وجود ندارد. روزنامه‌نگاران مورد بررسی

همچنین کمی تخصص حرفه‌ای را مهم‌ترین دلیل وضعیت انتقاد در مطبوعات ایران دانستند و پس از آن خودسانسوری با ۱۰/۳ درصد در رتبه دوم قرار می‌گرفت.

وی با طرح مشکلاتی در زمینه عدم نهادینه‌شدن انتقاد، ریشه‌های فرهنگی نقد و نقدپذیری در جامعه، مقاله خود را با این پرسش به پایان برد که آیا در جامعه‌ای این چنین و با این مقدار سردرگمی، تا چه حد نماد «انتقاد» در ذهن طبقات مختلف اجتماعی از دولتمردان گرفته تا روزنامه‌نگاران و غیره مشابه است و اگر نیست چگونه می‌توان به این تشابه دست یافت؟

مطبوعات در جامعه مدنی

«علیرضا فرهمند» دیگر سخنران سمینار با مقاله «مطبوعات و جامعه مدنی» سعی داشت به این پرسش پاسخ گوید که به فرض تحقق جامعه مدنی در ایران، چه تغییراتی در کار و حرفه روزنامه‌نگاران قابل پیش‌بینی است؟ وی با اشاره به خصوصیات چند از جامعه مدنی گفت: «مفهوم جامعه مدنی در ابتدا تحت تأثیر تعریف‌های غربی قرار می‌گیرد که از همان تعریف‌ها هم تفسیرهای یکسانی نمی‌شود و ما هنوز به یک تعریف کامل، جامع و واحد از جامعه مدنی نرسیده‌ایم. در جامعه مدنی نهادهای مدنی قوت می‌گیرند و به رقابت با نهادهای سنتی می‌پردازند که کار مطبوعات در این عرصه بسیار تأثیرگذار است. جامعه مدنی در ذات خود بحران‌زاست ولی جزیی‌تر و غیرسیاسی‌تر از مفهوم شناخته شده بحران، وظیفه مطبوعات انعکاس گزارش‌ها و خبرهای این بحران است اما برخورد مطبوعات با این بحران‌ها نباید به گونه‌ای باشد که از یک مسأله کوچک، یک معضل ملی بسازند. جنس اعتماد در جامعه مدنی عوض می‌شود و مطبوعات به کانون‌های اعتماد تبدیل می‌شوند.»

میزگرد سمینار

روزنامه‌نگاران ما با حقوق خود آشنا نیستند

در پایان سومین روز از «دومین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران» میزگردی با حضور عده‌ای از استادان و روزنامه‌نگاران تشکیل شد. در میزگرد به پرسش‌های حاضران در جلسه پیرامون قانون مطبوعات، جایگاه هیأت نظارت، مسایل پیرامون سمینار و... پاسخ داده شد. در این میزگرد که «بورقانی» معاونت مطبوعاتی وزارت ارشاد و «رضایی» رئیس مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، دکتر بدیعی، دکتر معتمدنژاد و دکتر محسنیان‌راد، سحرخیز مدیرکل مطبوعات داخلی و کیومرث صابری مدیرمسئول نشریه گل آقا حضور داشتند.

بورقانی‌فراهانی در پاسخ به پرسشی در مورد علت استقبال کم روزنامه‌نگاران از این سمینار گفت: «من معتقدم این از کم لطفی مطبوعات بود. چرا که این سمینار برای بررسی مسایل مطبوعات برگزار شد و صاحبان اصلی این سمینار آنها بودند. ولی به هر حال امیدواریم که مقالات سمینار بعد از چاپ مورد استفاده آنها قرار گیرد.»

وی همچنین در پاسخ به پرسش یکی از حاضران در مورد اقدامات وزارت ارشاد برای مطبوعاتی که در دوره قبل پروانه آنها توسط هیأت نظارت لغو شده است گفت: دو نظر درباره هیأت نظارت هست:

۱. هیأت نظارت می‌تواند پروانه لغو کند که من چنین نظری ندارم. اما هیأت نظارت با تکیه بر یک ماده خاص که اجازه لغو پروانه را در صورت اهانت نشریات به مقام رهبری و برخی مسؤولان بلندپایه نظام می‌دهد، شأن لغو پروانه را بر خود مترتب می‌داند.

ولی در هر صورت گروه دوم معتقدند که رسیدگی به پرونده باید در دادگاه انجام شود و هیأت نظارت، طبق قانون، حق لغو پروانه را ندارد. نشریاتی هم که پروانه آنها لغو شده است می‌توانند از عملکرد هیأت نظارت به دیوان عدالت اداری شکایت

گسترش حوزه نقد روشنفکری است و جوهر روشنفکری، خرد نقاد است و این خرد نقاد نیز مستلزم فضای گفتمانی است و آنچه برای بقای جامعه مدنی اهمیت دارد پرورش «روشنفکر اندامواره» است که تولیدکننده فرهنگ است و تربیت این روشنفکر بر عهده دانشگاه و حوزه است، اما از آنجا که حوزه و دانشگاه در این زمینه تلاش چندانی نمی‌کنند پرورش این روشنفکران بر عهده مطبوعات قرار گرفته است. در طول تاریخ معاصر ایران، هر جا که اندک آزادی به دست آمده است چون ما با ضعف نهادهای مدنی مواجه بودیم، مطبوعات بار اصلی را به دوش کشیدند و به این ترتیب به جای آنکه نهادهای مدنی، مطبوعات را به عنوان سخنگوی خود بسازند، مطبوعات، نهادهای مدنی را ساختند.

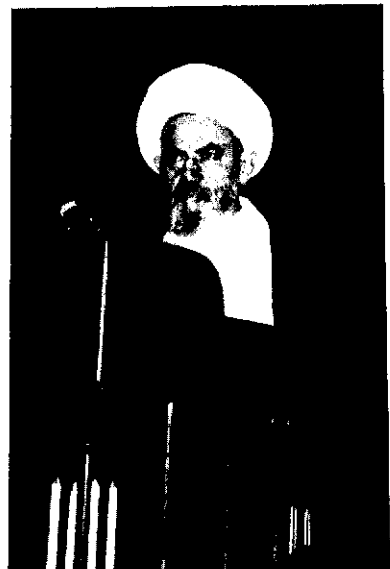
وی پس از بررسی اجمالی وضعیت مطبوعات پس از انقلاب اسلامی، شرایط فعلی را فضای مناسبی برای رشد و پیشرفت مطبوعات دانست که باید با هوشیاری و خویشتن‌داری روزنامه‌نگاران و دولتمردان حفظ شود. وی همچنین پرداختن به نشریات تخصصی، به عنوان یکی از ملزومات جامعه مدنی که باعث تجمع عقاید مختلف می‌شود را مورد دقت نظر قرار داد و اقتصاد کثرت‌گرا و تنوع گروه‌های صنفی مستقل را عامل بقای مطبوعات در جامعه مدنی برشمرد.

● مسایل ساختاری و اقتصادی مطبوعات

دومین محور موضوعی که در جلسه عصر اولین روز سمینار مورد بررسی قرار گرفت، مسایل ساختاری و اقتصادی مطبوعات بود.

کمک‌های دولتی و توسعه نیافتگی مطبوعات

«حمیدرضا رضایی» عضو شورای سردبیری روزنامه اخبار به عنوان اولین

■ آیت‌الله هادی معرفت،

مدرس حوزه علمیه قم: در

یک جامعه مدنی دینی،

وظیفه مطبوعات نظارت بر

کار حکومت است و مردم نیز

از طریق مطبوعات این

نظارت را باید انجام دهند.

وی همچنین تأکید روزنامه‌های جامعه مدنی بر خیر، آشنایی حرفه‌ای کمتر بین مطبوعات و نهادهای مدنی و اعمال حاکمیت قانون را از ویژگی‌های مطبوعات جامعه مدنی دانست.

نقش مطبوعات در تحقق جامعه مدنی

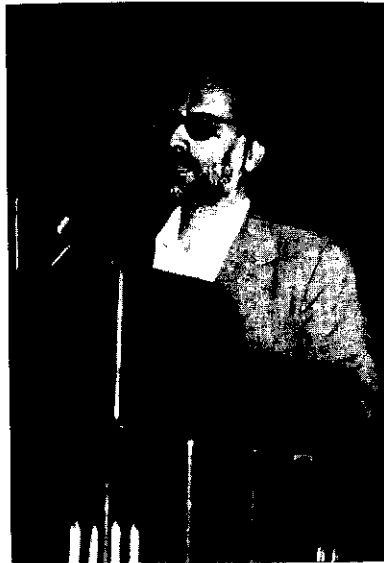
«توسعه سیاسی برای هر ملت، تجربه یگانه‌ای است که در بستر خاص آن جامعه شکل می‌گیرد و آن جامعه مدنی پایدار و مطلوب است که ریشه در نهادها و ساختارهای گذشته داشته باشد ولی با دستاوردهای تجدد تقویت گردد.»

دکتر «مسعود سپهر» در سخنرانی خود تحت عنوان نقش مطبوعات در تحقق جامعه مدنی ضمن بیان مطلب فوق گفت: «عنصر مهم در استقرار جامعه مدنی،

سخنران جلسه عصر، علل توسعه نیافتگی مطبوعات را از لحاظ اقتصادی در مقاله‌ای تحت عنوان «کمک‌های دولتی و توسعه نیافتگی مطبوعات ایران» بررسی کرد.

وی با ذکر این نکته که دولت و رسانه‌های دولتی به عنوان اصلی‌ترین عامل بازدارنده توسعه مطبوعات عمل می‌کنند گفت: «آغاز یک کار مطبوعاتی سرمایه سنگینی می‌خواهد که هیچ تضمینی درباره آن وجود ندارد. بهای مواد اولیه برای چاپ به دو صورت دولتی و آزاد، تفاوتی فاحش دارند. از این رو بخش عظیمی از زمان و نیروی گردانندگان هر نشریه‌ای، صرف عبور از موانع اجرایی و سرکله زدن با روش‌های تولیدی می‌شود. کیفیت فرآورده‌های تولیدی قابل تضمین نیست، وقتی بخش بزرگی از بودجه یک نشریه خصوصی صرف مخارج اجرایی و تهیه مواد اولیه شود چه بودجه‌ای را می‌توان به تهیه گزارش‌های دقیق، استخدام روزنامه‌نگار حرفه‌ای، طراح حرفه‌ای و پژوهشگر حرفه‌ای اختصاص داد؟ از این روست که کسی حاضر به سرمایه‌گذاری جدی در یک کار مطبوعاتی نیست و مجالی برای رشد کمی و کیفی باقی نمی‌ماند، کیفیت محصولات به شدت افت می‌کند و این عمل خود منجر به ساده‌پسندی در میان خوانندگان می‌شود. روزنامه‌نگار حرفه‌ای تربیت نمی‌شود و در عوض روزنامه‌نگاری به عنوان شغل دوم درمی‌آید، به جای رقابت سالم در میان مطبوعات، تنازع بقا هدف اصلی قرار می‌گیرد.»

وی در ادامه به نقش بازدارنده دولت در زمینه توسعه مطبوعات پرداخت و سرمایه‌گذاری کلان نهادهای دولتی در ایجاد بنگاه‌های مطبوعاتی بزرگ را - که بیشتر از سر ضرورت‌های سیاسی شکل گرفته‌اند و نه توسعه تخصصی مطبوعات - علت تخصصی‌نشدن حرفه روزنامه‌نگاری بر شمرد و گفت: «حضور کلان دولت در این قلمرو جذابیت سرمایه‌گذاری توسط بخش خصوصی را

■ هادی خانیکی، مشاور مطبوعاتی رئیس‌جمهوری:

در جریان انتخابات، مطبوعات در مقایسه با رسانه‌های بزرگی مثل رادیو و تلویزیون، به علت همسویی بیشتر با افکار عمومی از تأثیرگذاری عمیق‌تری برخوردار بوده‌اند.

می‌کاهد و کمکی به رشد حرفه‌ای مطبوعات نمی‌کند، در نتیجه به جای تربیت نیروهای حرفه‌ای مطبوعاتی، کارمندان مطبوعات دولتی ساخته می‌شوند و چون این مطبوعات عموماً دغدغه دخل و خرج ندارند، در نتیجه برآوردن نیازهای فکری خوانندگان برایشان در اولویت نیست. و در این میان روزنامه‌نگارانی که در پی برآوردن نیاز خوانندگان هستند، جایی در این روزنامه‌ها ندارند و به ناچار این نیروهای خلاق و حرفه‌ای راه هفته‌نامه‌ها و ماهنامه‌ها را در پیش می‌گیرند و در آنجا دیگر صداها کمتر به گوش می‌رسد!»

وی در ادامه چهار روزنامه بزرگ اطلاعات، کیهان، همشهری و ایران را مصرف‌کننده بیش از ۶۰ درصد تسهیلات

دولتی، یارانه و سهمیه کاغذ دانست در حالی که بیش از ۸۰۰ نشریه دیگر می‌بایست با ۴۰ درصد باقی‌مانده بسازند. از این رو مطبوعات چنانچه بخواهند به عنوان یک حرفه باقی بمانند تنها به دو منبع مالی می‌توانند تکیه کنند: تک‌فروشی و آگهی‌های تبلیغاتی.

رضایی، در ادامه ضمن اشاره به این مطلب که دو منبع مالی فوق نیز چشم‌انداز روشنی را پیش‌رو قرار نمی‌دهند گفت: «تک‌فروشی به دلیل قیمت ارزان نشریات مؤسسات دولتی جای مناسب خود را نتوانسته است به دست آورد. در زمینه آگهی هم ما با دو رقیب بزرگ روبرو هستیم. اول اینکه، تمام ظرفیت چاپ رنگی را مطبوعات دولتی اشغال کرده‌اند و بنابراین عامل رنگ به عنوان فاکتور جذب‌کننده، تأثیر خود را نشان می‌دهد و تمام آگهی‌ها به سوی روزنامه‌های رنگی دولتی سرازیر می‌شوند. نقش مخرب رادیو و تلویزیون در جذب آگهی، هم به علت قیمت کم این دو رسانه در مقایسه با مطبوعات و هم جذابیت بیشتر، از همه غم‌انگیزتر است. و با چنین غول‌های عظیمی، مطبوعات چگونه می‌توانند رقابت کنند؟ انحصار دولتی در هر صورت موافقان و مخالفان خود را دارد. اما هنگامی که انحصار به اهرمی برای رفتار دلخواه و تبعیض‌آمیز در میدانی خالی از رقیب تبدیل شد، وضع فرق می‌کند و بدین صورت آیا امیدی برای توسعه مطبوعات خصوصی وجود دارد؟»

موانع اقتصادی - اجتماعی انتشار نشریات مستقل

«نشریه دانشورانه - روشنفکرانه در ایران مثل بیماری است که هر لحظه آماده مرگ است. فشارهای اقتصادی از یک سو و زمینه‌های ضعیف فرهنگی از سوی دیگر عوامل تهدیدکننده نشریات مستقل هستند.»

«علی میرزایی» از مجله «نگاه نو» در مقاله خود با عنوان «موانع اقتصادی -

■ دکتر محسنیان‌راد: از مجموع ۲۷ هزار سطر مطالب منتشر شده آموزش روزنامه‌نگاری در ۴۰ سال گذشته، فقط نیم‌درصد آن مربوط به نقدنویسی است.

اجتماعی انتشار نشریه‌های مستقل دانشورانه - روشنفکرانه در ایران» با بیان مطلب فوق به تقسیم‌بندی این موانع در دو بخش اقتصادی و فرهنگی پرداخت و گفت: «از جمله موانع فرهنگی اجتماعی برای رشد نشریات روشنفکری، جوان بودن جمعیت کشور است، این جمعیت جوان طبیعتاً مخاطب این‌گونه نشریات نیست. از سوی دیگر از میان ایرانیان بنا سواد، تنها ۵/۹ درصد تحصیلات دانشگاهی دارند و این قشر نیز گرچه باید مخاطب این نشریات باشند اما با سیستم «یک استاد، یک کتاب و یک درس» دیگر کمتر به سراغ چنین مجلاتی می‌آیند. در زمینه اقتصادی نیز قیمت بخش‌های فنی کار، هر سال حدود ۳۰ درصد افزایش می‌یابد در حالی که به هیچ‌وجه نمی‌توان

قیمت نشریه را با این تناسب بالا برد. درآمد کم خانواده‌ها هم به آنها این اجازه را نمی‌دهد که از این نشریات استفاده کنند. در زمینه آگهی نیز چون این مجلات خواننده چندان ندارند صاحبان آگهی ریسک نمی‌کنند.»

وی در پایان با ارائه پیشنهادهایی برای بهبود وضعیت این نشریات گفت: «مردم ما اگر می‌خواهند این نوع نشریات را در اختیار داشته باشند باید بهای آن را هم بپردازند. از سویی، دولت نیز باید ضمن رعایت عدالت به نحوی عمل کند که این نشریات بتوانند ادامه حیات دهند؛ چرا که وجود نشریه مستقل یعنی فراهم بودن دسترسی به امکانات مستقل، گفت‌گویی آزاد و در نهایت، دستیابی به جامعه مدنی.

توسعه نیافتگی مطبوعات

دکتر «مسعود حاجی‌زاده» پژوهشگر مسایل اجتماعی در مقاله‌ای تحت عنوان «توسعه نیافتگی مطبوعات ایران به عنوان یک مسأله اجتماعی» به ارائه نتایج یک پژوهش در زمینه توسعه نیافتگی مطبوعات پرداخت. وی مشکل روزنامه‌های ایران را در وجود مسایلی چون نیروی انسانی، مسایل سخت‌افزاری، مسایل سازمانی و مسایل مربوط به گردش اطلاعات دانست. به عقیده وی مهم‌ترین مشکل مطبوعات ایران به فضای فرهنگی - اجتماعی حاکم بر آنها باز می‌گردد.

حاجی‌زاده بالا رفتن محتوای مطالب مطبوعات و همسانی آنها با نیاز مخاطب را از عوامل موفقیت روزنامه‌ها برشمرد و سپس به ارائه نتایج پژوهش خود پرداخت، «طبق این تحقیق که در سال ۱۳۷۴ انجام شده بود از استادان ارتباطات و روزنامه‌نگاران خواسته شده بود که براساس میزان توسعه‌یافتگی روزنامه‌های ایران به آن تمره بدهند. ۶۵ نفر از یک مجموعه ۱۴۶ نفری روزنامه‌های ایران را توسعه نیافته دانستند و نمره کمتر از ۱۰ به آنها دادند. در بررسی ۱۶ شاخص در

کنند و اگر محق بودند رأی هیأت شکسته می‌شود، همانطور که در مورد نشریه جهان اسلام چنین شد.

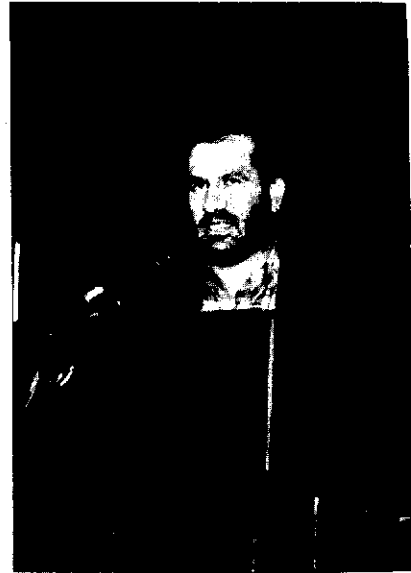
کیومرث صابری در پاسخ به پرسشی در مورد اصلاح قانون مطبوعات و نهادینه شدن این قانون اظهار داشت: در اینکه می‌توان قانون مطبوعات بهتری نوشت، تردیدی نیست. اما من فکر می‌کنم قانون مطبوعات فعلی مسا، اگر چه دارای اشکالاتی است اما یک قانون مترقی است و اگر همین قانون به درستی اجرا شود بسیاری از حقوق روزنامه‌نگاران اعاده خواهد شد.

بیورقانی در مورد برداشت سلیقه‌ای از قانون مطبوعات و تأمین امنیت شغلی برای روزنامه‌نگاران گفت: «به نظر من حداقل در حال حاضر برداشت سلیقه‌ای نمی‌شود و با وجود قانون خیلی هم امکان برداشت سلیقه‌ای وجود ندارد، چون قانون حداقل استانداردهای لازم را فراهم کرده است. در مورد امنیت شغلی هم اصولاً انجمن صنفی روزنامه‌نگاران به همین منظور تشکیل شده است. اما متأسفانه خبرنگاران ما با حقوق خود آشنا نیستند و نمی‌دانند اگر حقی از آنها تضییع شد باید به کجا شکایت ببرند. انجمن صنفی وظیفه‌اش دفاع از روزنامه‌نگاران است.

حتی در مواردی، شخصاً از برخی خبرنگاران خواسته‌ام که شکایت کنند ولی انگار برای خود آنها مهم نیست.

دکتر بدیمی نیز در خصوص دلیل عدم ارائه مقاله‌ای پیرامون ارتباط مطبوعات با روابط عمومی‌ها گفت: «تا آنجایی که من می‌دانم ما هیچ مقاله‌ای در زمینه روابط عمومی دریافت نکردیم اگر چه این موضوع جزو محورهای اولیه سمینار بود.»

دکتر محسنیان‌راد نیز در پاسخ به پرسش یکی از حاضران مبنی بر عدم طرح مسایل روزگفت: سمینار، جایی است که می‌خواهد پس از بحث و تبادل نظر نتیجه‌گیری کند و راهکارهای حل مسایل را ارائه کند. در ضمن بررسی رویدادهای روز نمی‌تواند موضوع مقالاتی باشد که از چندماه پیش تحقیقات آن انجام شده است. روز آمدی، کار خبر است و نه تحقیق. ولی در نهایت معتقدم آنچه در این چند روز

■ رجبعلی مزروعی رئیس

انجمن صنفی

روزنامه نگاران: تقاضا برای

روزنامه‌ها در ایران

بی‌کشش است. یعنی بالا

رفتن قیمت روزنامه‌ها تأثیر

چندانی در مصرف نکردن

این کالای فرهنگی ندارد.

روزنامه‌ها از جمله محتوا، عمق مطالب، زیبایی، شجاعت، عینی‌گرایی و... روزنامه‌ها از مجموع ۲۰ نمره، نمره‌ای که کسب کردند، ۹/۵۸ بود.

وی سپس با بررسی دلایل ضعف نهادهای مدنی در جامعه از منظر جامعه‌شناسی، به ارائه راهکارهایی برای تقویت نهادهای مدنی پرداخت.

به اعتقاد دکتر حاجی‌زاده راهکارهای تقویت نهادهای مدنی عبارتند از:

۱. راه‌اندازی تشکلهای صنفی معلمین، استادان، دانشجویان و...؛

۲. تأکید بر برگزاری انتخابات شورای شهر؛

۳. تأکید بر راه‌اندازی مطبوعات جامعه مدنی؛

۴. پرهیز از شتابزدگی سیاسی و

رمانتیک‌گرایی در حمایت از جامعه مدنی.

نقش آگهی در تأمین مالی مطبوعات

«فرهاد محمدی»، پژوهشگر در مسایل اقتصادی مطبوعات دیگر سخنران این بخش از سمینار در مقاله‌ای تحت عنوان «آگهی‌های بازرگانی و نقش آن در تأمین مالی مطبوعات ایران» به ارائه نتایج پژوهشی در زمینه نقش تبلیغات بازرگانی در روزنامه‌های ایران و مشخصه‌ها و ضعف‌های موجود در این عرصه پرداخت.

وی با اشاره به دو فرضیه تحقیق خود مبنی بر اینکه بین تخصصی بودن و جلب بنگاه‌های تولیدی و خدماتی جهت ارائه آگهی در مطبوعات رابطه وجود دارد و گسترش و افزایش تبلیغات صحیح و اصولی باعث تقویت تولید و کاهش وابستگی اقتصادی می‌شود، در مورد نتایج این پژوهش گفت: «نتایج نشان می‌دهد که هنوز رابطه تخصصی بین زمینه‌کاری مطبوعات و ارائه آگهی به آنها وجود ندارد. شاید به این علت که همه مطبوعات، همه افراد را مخاطب خود می‌دانند.

وی در پایان پیشنهادهای خود را به منظور بهبود وضعیت تبلیغات و آگهی در مطبوعات به شرح زیر اعلام کرد:

۱. بررسی و تحقیق در مورد خواست‌های بنگاه‌های تولیدی و خدماتی؛

۲. تربیت کادر متخصص در این زمینه؛

۳. بررسی نیازهای مخاطبان و نظرسنجی در این مورد؛

۴. بررسی شرایط و ضوابط صدور مجوز برای شرکت‌های تبلیغی به منظور ارتقای کیفی تبلیغات در کشور.

سهم مطبوعات در سبد هزینه‌ها

«رجبعلی مزروعی» با ارائه مقاله‌ای تحت عنوان «سهم مطبوعات در سبد مصرف خانوار ایرانی» به بررسی هزینه

اختصاص یافته برای مطبوعات در بین خانوارهای شهری و روستایی پرداخت. نتایج تحقیق وی نشان می‌داد که درصد متوسط هزینه مطبوعات نسبت به کل هزینه خانوار شهری در سال ۱۳۷۳، ۹٪ بوده است. طبق جداول، سهم سرفصل تفریحات، سرگرمی‌ها و خدمات فرهنگی در سال ۱۳۷۴، ۳/۲ درصد در خانوار شهری و ۱/۵۵ درصد در خانوار روستایی بوده است. نتایج برآمده از این تحقیق نشان می‌داد که:

۱. اصل پایاداری نسبی در مورد مصرف مطبوعات توسط خانوار ایرانی مصداق ندارد.

۲. عملکرد کلی اقتصاد ایران در ارتباط با خانوار ایرانی در جهت کاهش نسبی هزینه خوراکی و افزایش هزینه‌های غیرخوراکی عمل کرده است. اما در روستاها با وجود اینکه هزینه تحصیل و تفریح افزایش یافته است، مطبوعات هنوز سهم بسیار کم‌رنگی در زندگی روستاییان دارند.

۳. از نظر اقتصادی، تقاضا برای روزنامه‌ها در ایران بی‌کشش است. یعنی بالا رفتن قیمت روزنامه‌ها تأثیر چندانی در مصرف نکردن این کالای فرهنگی ندارند.

مشکل توزیع مطبوعات توسط پست

در بسیاری از کشورهای پیشرفته جهان، پست مهم‌ترین نقش را در توزیع به موقع مطبوعات برعهده دارد. در برخی از این کشورها بیش از ۹۰ درصد روزنامه‌ها و مجلات توسط پست توزیع می‌شوند. اما توزیع مطبوعات توسط پست نیز در کشور ما، یکی از مسایل مبتلا به جامعه مطبوعاتی به‌شمار می‌رود.

«داوود زارعیان» کارشناس ارشد ارتباطات در مقاله‌ای تحت عنوان «نقش پست در توزیع مطبوعات» ضمن معرفی خدمات پست در این زمینه، مشکلات فراوری توزیع مناسب مطبوعات توسط

- پست را به چهار بخش تقسیم کرد:
۱. همه مطبوعات پرتیراژ و اصلی کشور در تهران چاپ می‌شوند؛
  ۲. کشور ما از امکانات چاپ همزمان در شهرها محروم است؛
  ۳. از نظر جغرافیایی یکی از کشورهای وسیع جهان است؛
  ۴. از نظر امکانات حمل و نقل ضعیف است.
- وی همچنین با تقسیم موانع توزیع

■ **دکتر معتمدنژاد: ما از روزنامه‌نگاران توقع بیشتری داشتیم. ضمن اینکه حضور آنها در سمینار بسیار کم‌رنگ بود. در مورد انعکاس خبرهای سمینار نیز بسیار ضعیف عمل کردند.**

مطرح شد جزو مسایل روز مطبوعات ما بود. در پایان نیز «رضایی» رئیس مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها به ارائه توضیحات کلی در مورد سمینار پرداخت. وی با اشاره به اینکه تمام انتقادهایی را که از طرف دوستان مطرح شد بررسی خواهد کرد گفت: تصور من از سمینار، چیزی جدای از جشنواره است. سمینار یک رویداد علمی و تحقیقاتی و محل بحث و گفت‌وگو است و قطعاً نباید انتظار داشت مثل یک جشنواره با ازدحام مواجه شود. با همه اینها ما حدود ۲۴ آگهی به مطبوعات کثیرالانتشار دادیم و از بسیاری از روزنامه‌نگاران و صاحب‌نظران دعوت کردیم. به نظر من حرکت باید دو طرفه باشد؛ ما فراخوان دادیم، دعوت کردیم و از طرف مقابل، روزنامه‌نگاران هم می‌بایست در این سمینار حضور پررنگ‌تری را به نمایش می‌گذاشتند. در پایان جلسه با قدردانی از تلاش‌های دکتر معتمدنژاد دبیر علمی سمینار و معاونت مطبوعاتی وزارت ارشاد و مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها در برگزاری سمینار پایان یافت. □

کلاً حدود ۱۰ جمعیت این سه شهر از روزنامه‌های متعدد استفاده کرده اما ۳ آنها اصلاً استفاده نکرده‌اند.

نوع روزنامه مورد مطالعه نشان می‌دهد که «همشهری» دارای بالاترین درصد خوانندگان در این سه شهر بوده است.

در این بین متغیرهای سن و سواد یکسان عمل می‌کنند. با بالا رفتن سن و سواد میزان مطالعه مجله افزایش می‌یابد. از نظر جنسیت نیز در جمعیت بالای ۱۴ سال، زنان بیشتر به مطالعه مجله می‌پردازند و مردان به مطالعه روزنامه.

● **مطبوعات، حاکمیت قانون و استقلال حرفه‌ای**

بیشتر مقالات دومین روز سمینار در نوبت صبح، حول محور حاکمیت قانون، استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاری و اخلاق روزنامه‌نگاری بود.

توزیع مطبوعات توسط پست استقبال خواهد شد.

مصرف سرانه مطبوعات در خانوار

دکتر «احمد رجب‌زاده» استاد دانشگاه نیز در مقاله‌ای تحت عنوان «مصرف سرانه مطبوعات در خانوار» که توسط علی انتظاری عضو هیأت علمی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی قرائت شد، به بررسی وضعیت مصرف مطبوعات در سه شهر همدان، اراک و بوشهر پرداخت. براساس این تحقیق میزان مصرف روزنامه در این سه شهر به ترتیب ۶۳/۸، ۶۵/۱ و ۶۳/۱ درصد بوده است. اما از بین این گروه به ترتیب ۲۸، ۳۵/۶ و ۲۹/۷ درصد در سه شهر یادشده - تنها ۲ یا سه بار در هفته روزنامه به خانه می‌برند.

مطبوعات در دو بخش فرهنگی و اقتصادی گفت: «از نظر فرهنگی، بی‌سوادی، محدود بودن تعداد مشترکان، سلطه فرهنگ شفاهی، رواج فرهنگ خودپستی‌گری و عدم اطمینان به سیستم پستی و در زمینه اقتصادی درآمد پایین اکثریت مردم، و تحمیل هزینه‌های فراوان بر پست - در حالی که هیچگاه سهمی بیش از ۱۰ درصد دریافت نکرده است - از جمله مشکلات ما در توزیع مطبوعات است. وی اضافه کرد: در ایران فقط ۵/۵ درصد کل مطبوعات اعم از روزنامه، کتاب و نشریات دولتی توسط پست توزیع می‌شود که این رقم در مقایسه با کشورهای چون فنلاند با آمار ۹۸ درصد بسیار کم است. وی در پایان اعلام کرد که از هر طرح مبتکرانه و کارآمد در زمینه

آزادی مطبوعات، از اخلاق تا قانون

اولین سخنران این جلسه «کامبیز نوروزی» کارشناس حقوقی در زمینه مطبوعات و عضو هیأت منصفه دادگاه مطبوعات بود. وی در مقاله خود با عنوان «آزادی مطبوعات، از اخلاق تا قانون» با بررسی تفاوت‌های میان حقوق و اخلاق از نظر ضمانت‌های اجرایی در زمینه دلایل مقاومت در مقابل حقوق مطبوعات گفت: «این مقاومت‌ها بیشتر به دو علت صورت می‌گیرد: یک بخش، ناشی از فاصله فرهنگی بین تصور مسئولان از کارکرد و حقوق مطبوعات است. برای مثال، حق کسب خبر را اکثر مسئولان به رسمیت نمی‌شناسند. بخش دیگر مقاومت‌ها ناشی از منافع سیاسی و اجتماعی گروه‌های مختلف است. شیوه ابراز این مخالفت هم بر دو نوع است: اول از طریق مراجع رسمی و دیگر به وسیله گروه‌های غیرقانونی. در هر صورت، هر دوی اینها تاکنون غیرقانونی بوده‌اند. از جمله می‌توان به فعالیت‌های هیأت نظارت اشاره کرد که به خود اجازه لغو پروانه را می‌دهد.»

وی با توجه به کارکرد دادگاه مطبوعات گفت: «این دادگاه در واقع به دفاع از جامعه و شهروندان در مقابل مطبوعات می‌پردازد و دفاع از حقوق مطبوعات کارکرد تبعی آن است. دفاع از حقوق عمومی به کیفیتی انجام می‌شود که به حقوق شخصی متهم نیز خدشه‌ای وارد نشود. این تصور که دادگاه مطبوعات تنها در جهت دفاع از حقوق مطبوعات عمل می‌کند تصور اشتباهی است.»

وی با اشاره به این نکته که هم‌اکنون مجازات جرم مطبوعاتی همانند مجازات دیگر جرایم است و تبدیل آن به وجه نقدی یا استفاده از اختیارات قاضی است گفت: جرم مطبوعاتی نباید با جرایم دیگر مقایسه شود. در حال حاضر ضمانت‌های اجرایی بخش اصلی حقوق مطبوعات به کار نیفتاده است و ما در عمل، چیزی به نام حقوق مطبوعات نداشته‌ایم و این حقوق

■ حسین صفارهرندی،

سردبیر روزنامه کیهان:

معتقد به تنگ کردن عرصه برای مطبوعات نیستیم؛ بلکه اعتقاد داریم که اخلاق روزنامه‌نگاری در جامعه ما باید نهادینه شود.

از اخلاق سیاسی فراتر نرفته است.

جایگاه هیأت نظارت بر مطبوعات «نظری بر جایگاه هیأت نظارت در قانون مطبوعات» عنوان سخنرانی «ابوالفضل نیکوکار» حقوقدان و کارشناس حقوقی مطبوعات بود.

وی با اشاره به اینکه قوانین گذشته مطبوعات با تلاش نویسندگان قانون در جلوگیری از تداخل وظایف در جنبه نظارتی عمل کرده است گفت: «برای نخستین بار در قانون سال ۱۳۶۴ بدون توجه به قوانین قبلی با حضور هیأت نظارت مواجه می‌شویم و تقسیم‌بندی بین جرایم و تخلفات مطبوعاتی هم در همین قانون گنجانده شده.»

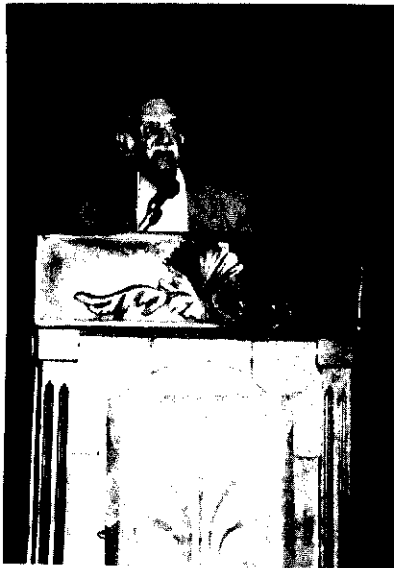
نیکوکار، ضمن تقسیم تخلفات

مطبوعاتی به دو دسته جرایم مطبوعاتی و تخلفات صنفی مطبوعات گفت: وظیفه هیأت نظارت رسیدگی به درخواست صدور پروانه، تشخیص صلاحیت متقاضی و مدیرمسئول، رسیدگی به تخلفات نشریات و در صورت لزوم معرفی به دادگاه است. وظیفه هیأت نظارت، بیشتر یک وظیفه اداری است تا قضایی و در زمینه مسایل قضایی دادگاه مطبوعات باید وارد عمل شود.

تذکر به مطبوعات، از سلیقه تا قانون

«شعبانعلی بهرامپور» کارشناس ارشد ارتباطات دیگر سخنران سمینار، در مقاله‌ای با عنوان «تذکر به مطبوعات از سلیقه تا قانون» به ارزیابی عملکرد هیأت نظارت و اداره کل مطبوعات داخلی در زمینه تعداد و کیفیت تذکرات داده شده به مطبوعات پرداخت. وی سعی داشت تا به این پرسش‌ها پاسخ دهد که تذکراتی که به نشریات داده شده است در چه زمینه‌ای بوده، و آیا سلیقه‌ای بوده یا قانونمند؟

نتایج تحقیق وی که به بررسی تذکراتی که در طول سال‌های ۷۴، ۷۵ و ۷۶ به مطبوعات داده شده بود می‌پرداخت، نشان می‌داد که در شش ماهه اول سال ۷۴ از مجموعه ۳۵ تذکره توسط اداره کل مطبوعات داخلی به مطبوعات داده شده بود، ۵۰ درصد به علت مسایل سیاسی بوده است. و هیأت نظارت بر مطبوعات نیز در زمان مشابه ۵ مورد لغو پروانه داشته است که در بیشتر موارد دلیلی را ذکر نکرده است و اگر هم دلایلی عنوان شده، مبهم و کلی بوده است. در تذکرات سال ۷۵ هم، همچنان سهم تذکرات سیاسی بیشتر از سایر جنبه‌ها بوده است. در شش ماهه دوم سال ۷۶ پس از روی کار آمدن دولت جدید حدود ۴/۵ درصد تذکرات اداره مطبوعات داخلی، سیاسی بوده است و ۴/۷۵ درصد، اخلاقی و جای تذکرات سیاسی و قانونی و اخلاقی عوض شده است. در زمان مشابه، توسط هیأت نظارت هیچ پروانه‌ای

■ مهدی بهشتی‌پور،

روزنامه‌نگار قدیمی: ما به قانون خاص مطبوعات نیاز نداریم، آنچه در این قانون هست در قوانین دیگر هم موجود است. ما به یک نظام مطبوعاتی مثل نظام پزشکی نیاز داریم.

نیست. اولاً رد صلاحیت علمی مدیران مسؤول نشریات نباید بر عهده این هیأت باشد و دوم اینکه اگر صلاحیت مدیرمسئولی از نظر علمی برای نشریه‌ای رد می‌شود این حکم فقط در مورد همان نشریه صدق می‌کند و نه سایر نشریاتی که وی می‌تواند متقاضی دریافت پروانه برای آنها شود.

دکتر اسماعیلی نیز چون دیگر سخنرانان شأن لغو پروانه مطبوعات توسط هیأت نظارت را زیر سؤال برد و ضعف مفروض موجود در سبک نگارش قانون مطبوعات را بهانه‌ای برای چنین برداشتی برشمرد.

جایگاه مطبوعات در مذاکرات مجلس خبرگان

«محسن خلیلی» دیگر سخنران

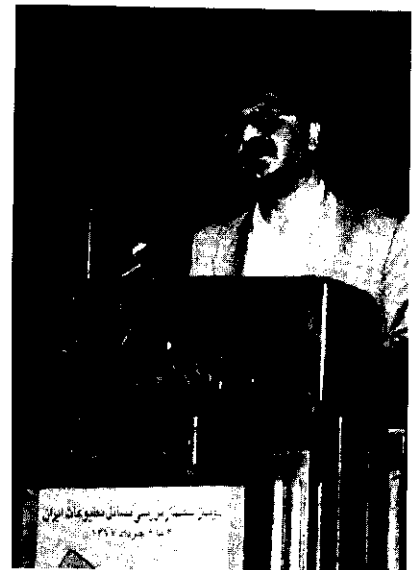
وی با طرح این پرسش که چه دادگاهی در رسیدگی به جرایم مطبوعاتی صالح است گفت: «هر دادگاه عمومی که نشریه در محل آن انتشار پیدا می‌کند، در رسیدگی به جرایم مطبوعاتی صلاحیت دارد. ولی با قانون سال ۶۴ مشکلاتی به وجود آمد و آن، انتخاب هیأت منصفه بود که در قانون پیش‌بینی نشده و تنها به ذکر دادگاه صالحه اکتفا شده است. از سوی دیگر شهرستان‌هایی که نشریه محلی دارند و دادگاه عمومی هم دارند باز هم دچار مشکل خواهند شد و در نهایت از این جهت قانون مطبوعات نیاز به بازبینی و مشخص کردن دقیق دادگاه صالح در رسیدگی به جرایم مطبوعاتی دارد.»

جایگاه قانونی هیأت نظارت

هیأت نظارت بر مطبوعات دارای پنج عضو است. چهار عضو این هیأت انتصابی هستند و یک عضو انتخابی به عنوان نماینده مدیران مسؤول مطبوعات. در حالی که هیچ شرطی برای احراز صلاحیت چهار نماینده انتصابی نیست، فقط نماینده مطبوعات می‌بایست صلاحیتش تأیید شود.

دکتر «اسماعیلی» مشاور معاونت مطبوعاتی وزارت ارشاد در مقاله خود تحت عنوان «هیأت نظارت و جایگاه قانونی آن» ضمن بیان مطلب فوق به تحلیل و نقد جایگاه هیأت نظارت از لحاظ فلسفه وجودی، انتخابات هیأت و وظایف آن پرداخت. به عقیده وی انتخابات هیأت نظارت، هم از لحاظ نسبت اعضا و هم نحوه انتخاب دارای اشکالاتی است. مطبوعاتی‌ها فقط یک نماینده در این هیأت دارند در حالی که سهم آنها بیش از این است.

وی در مورد اشکالات وارده به عملکرد هیأت نظارت گفت: «یکی از وظایف این هیأت رسیدگی به عذر عدم انتشار نشریات است، اما اینکه ملاک تشخیص موجه بودن این عذر چیست و تا چه حد سلیقه در آن دخالت دارد، معلوم

■ محمد مهدی فرقانی، عضو

هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبایی: حریم حرفه روزنامه‌نگاری معمولاً فاقد کمترین حاشیه امنیتی بوده و روزنامه‌نگار ما را عملاً به کارمند مطبوعات و روزنامه‌ها را به مطبوعات کم خاصیت مبدل ساخته است.

لغو نشده است.

بهراسیور در پایان افزود: نتایج نشان می‌دهد که در مورد مسایل قانونی، سلیقه چندان دخالتی نداشته است اما در تخلفات سیاسی و اخلاقی دلایل ذکر شده برای تذکرات عموماً سلیقه‌ای بوده است.

دادگاه‌های رسیدگی به جرایم مطبوعاتی «دادگاه صالحه در جرایم مطبوعاتی» عنوان مقاله‌ای بود که توسط «حمید مقدم‌فر» وکیل پایه یک دادگستری و کارشناس حقوق مطبوعات ارائه شد. وی در مقاله خود به بررسی وضعیت دادگاه‌هایی که طبق قانون صلاحیت رسیدگی به جرایم مطبوعاتی را دارند پرداخت و به تناقض‌هایی که در قانون در این مورد وجود دارد اشاره کرد.

■ یونس شکرخواه، مدرس

روزنامه‌نگاری: رسانه‌های

الکترونیک، به شدت

مطبوعات نوشتاری را

تهدید می‌کنند و حمله آنها

دو کانون «ثروت»، یعنی

آگهی و «قدرت» یعنی میزان

تأثیرگذاری رسانه‌ها بر

مخاطبان یا تیراژ را هدف

گرفته است.

سمینار، در مقاله «جایگاه مطبوعات در مذاکرات مجلس خبرگان» با ذکر چند دلیل عمده در مورد محدود بودن مذاکرات مجلس خبرگان در مباحث مربوط به مطبوعات گفت: «یکی از دلایل، این بود که انقلاب ایران نیز همچون هر انقلاب دیگری پس از پیروزشدن مدعی ارائه نظریه‌های نوین بود، بنابراین به مسائلی مثل آزادی بیان و حقوق و آزادی‌های فردی که در قوانین قبلی بدان پرداخته شده بود، کمتر توجه شد و به جای آن نظریه‌های نوین مانند کارکرد و شکل شورای نگهبان و بحث رهبری و ولایت فقیه بیشترین گفت‌وگوها را برانگیخته‌اند. از سوی دیگر چون در آن فضای آرمان‌گراییانه ابتدای انقلاب، با تعدد نظرات، فهم چندگانه‌ای از موضوعات

وجود داشت برای جلوگیری از ورود به بحث و ایجاد اختلاف نظر، مفاهیمی چون آزادی مطبوعات به صورت کلی بیان شده‌اند و یا اینکه به فرض بدیهی بودن چنین حقوقی، نیازی به ورود به بحث حس نشده است.»

زمینه‌های سوء تفاهم مطبوعات و مسؤولان

در طول تاریخ ۱۶۰ ساله مطبوعات ایران، همواره بین حکومت‌ها و مطبوعات به واسطه عدم تفاهم میان آنها نسبت به نقش و کارکردهای مطبوعات تعارض، درگیری و گاه مخاصمه وجود داشته است.

«علی‌اکبر قاضی‌زاده» روزنامه‌نگار در مقاله خود با عنوان «زمینه‌های سوء تفاهم تاریخی میان مسؤولان و مطبوعات و انعکاس آن در قوانین» به بررسی زمینه‌های این سوء تفاهم تاریخی پرداخت.

وی با نگاهی به شکل‌گیری اولین مطبوعات در ایران گفت: وقتی که نخستین نشانه‌های روزنامه‌نگاری غیردولتی و آزاد از سوی ایرانیان در استانبول بروز کرد و آثار آن به این سوی مرزها رسید، دولت‌ها چند شیوه برای مقابله با مطبوعات به کار گرفتند، تطمیع ارباب مطبوعات و برخورد فیزیکی که حتی منجر به کشته‌شدن عده‌ای از روزنامه‌نگاران نیز شد، از جمله این اقدامات بود. سخت‌گیری در قوانین مطبوعات نیز از دیگر مواردی است که می‌توان نام برد.

وی در ادامه افزود: قوانین مطبوعاتی معمولاً پس از وقوع یک تحول بنیادی نو می‌شوند. گویی این قوانین باید راه‌های وارد آمدن ضرر از سوی یک جریان آسیب رسان و ملاحظه‌جو را سد کنند و به این ترتیب بود که در بسیاری از قوانین مطبوعاتی شاهد سخت‌گیری‌های زیادی هستیم. دو عامل اصلی در بروز این سخت‌گیری‌ها نقش داشته‌اند: اول، بی‌صبری و بی‌طاقتی حکومت‌ها که فعالیت آزاد مطبوعات را برنمی‌تافتند و

دوم، بی‌برنامگی و غیرحرفه‌ای عمل کردن خود مطبوعاتی‌ها که بر عنصر اول تأثیر مضاعف داشت. نتیجه این سخت‌گیری‌ها آن شد که دیگر کسی جرأت سرمایه‌گذاری کلان در این رشته را نداشته باشد. چنانچه امروز ما حدود ۳۰ عنوان نشریه با سابقه بیش از ۱۵ سال داریم.

وی در ادامه با تأکید بر اهلیت صاحبان امتیاز و مدیران مسؤول نشریات از لحاظ اداره کار مطبوعاتی، آگاهی دادن به روزنامه‌نگاران در مورد حدود قانونی کارشان، گنجاندن حق پاسخگویی دولتمردان به مطبوعات به شکل قانون را از راهکارهای حذف این سوء تفاهم برشمرد و اظهار امیدواری کرد که با شرایط به‌وجود آمده این سوء تفاهم بین مسؤولان و مطبوعات از بین برود.

تشکل‌های حرفه‌ای مطبوعات

«مهملی بهشتی‌پور» روزنامه‌نگار قدیمی، دیگر سخنران سمینار، ضمن اظهار تأسف از اینکه در سمینار امسال عده کمی از مطبوعاتی‌ها شرکت کردند با طرح دیدگاه‌های خود در زمینه تشکل‌های حرفه‌ای مطبوعات در مقاله‌ای تحت همین عنوان پرداخت.

بهشتی‌پور ضمن انتقاد از انتخابات انجمن صنفی روزنامه‌نگاران گفت: «وقتی انتخابات انجمن صنفی انجام شد متوجه شدم که اشتباهی رخ داده و به جای اعضای تحریریه‌های مطبوعات، این کارفرمایان مطبوعات هستند که نقش اصلی را دارند.»

وی در ادامه با ارائه پیشنهادهایی در مورد تشکل‌های حرفه‌ای مطبوعات گفت: در مطبوعات ما پنج گروه شغلی صاحبان امتیاز، اعضای تحریریه، کارکنان دفتری مطبوعات، صاحبان چاپخانه‌ها، کارگران چاپخانه‌ها و فروشنندگان جراید را داریم که این پنج گروه دارای حقوق و منافع صنفی خاص خود هستند و باید دارای تشکل‌های جداگانه باشند تا حیطة وظایف انجمن صنفی هم محدودتر باشد

■ حسین قندی، روزنامه‌نگار: فضای آموزشی مورد نیاز رشته روزنامه‌نگاری، بسیار وسیع‌تر از آن چیزی است که امروز، در اختیار دانشجویان قرار دارد.

و بهتر عمل کند.

وی در ادامه افزود: به نظر من ما به قانون مطبوعات نیاز نداریم، آنچه در این قانون هست در قوانین دیگر هم موجود است. ما به یک نظام مطبوعاتی مثل نظام پزشکی نیاز داریم و اعضای انجمن صنفی را اعضای مطبوعات باید تشکیل دهند و نه دولتیان.

استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران

«استقلال حقوقی حرفه روزنامه‌نگاری، در حقیقت وجود مجموعه‌ای یکپارچه و درهم تنیده از مقررات و سازوکارهایی است که روزنامه‌نگاران را بنا به سرشت ویژه حرفه خود، از دارندگان دیگر شغل‌ها، متمایز و آنان را از حقوق مادی و معنوی خاص

خود بهره‌مند می‌گرداند.»

«حسن نمک‌دوست تهرانی» عضو هیأت تحریریه «پیام امروز» در مقاله‌ای با عنوان «مبانی استقلال حقوقی حرفه روزنامه‌نگاری» با بیان مطلب فوق به بررسی نتایج یک پژوهش در مورد جنبه‌های مختلف استقلال حرفه‌ای پرداخت.

براساس این تحقیق تنها ۲۹ درصد روزنامه‌نگاران سابقه عضویت در یک نهاد صنفی را دارند. از دیدگاه روزنامه‌نگاران، مهم‌ترین عاملی که به استقلال حرفه‌ای آنها لطمه وارد می‌کند، نبود تشکیلات مستقل و حرفه‌ای برای حمایت از آنها است. ولی با وجود این ضرورت و فهم آن، هرگز عضو این نهادهای صنفی نشده‌اند. مهم‌ترین مشکل حرفه‌ای عنوان شده توسط بیشتر روزنامه‌نگاران مورد پرسش، مشکلات اقتصادی بوده است. همچنین این روزنامه‌نگاران مهم‌ترین وظیفه تشکل صنفی را دفاع از روزنامه‌نگاران برای آزادی بیان دانسته‌اند. ۵۳/۱ درصد افراد مورد بررسی، مرجع صدور کارت حرفه‌ای و رسیدگی به جرایم مطبوعاتی را نهاد حرفه‌ای روزنامه‌نگاران برشمرده‌اند.

نمک‌دوست تهرانی در پایان گفت: «تصور من قبل از انجام این تحقیق آن بود که جامعه مطبوعاتی ما دارای انشقاق فکری شدیدی است. اما این تحقیق نشان داد که زمینه‌های تفاهم در میان روزنامه‌نگاران بسیار بالاست، ولی مشکل اصلی ناشی از عدم وجود گفت‌وگو بین روزنامه‌نگاران و عدم آشنایی با این فصل‌های مشترک است.»

نقد و بررسی اساسنامه انجمن صنفی روزنامه‌نگاران

«امیدعلی مسعودی» عضو هیأت تحریریه روزنامه کیهان، در مقاله خود به نقد و بررسی اساسنامه انجمن صنفی روزنامه‌نگاران پرداخت. مسعودی یکی از مهم‌ترین اشکالات

اساسنامه را عدم تعریف حرفه روزنامه‌نگاری خواند و این کمبود را باعث ورود دیگر افسراد مشغول به کار در مطبوعات در انجمن صنفی دانست. وی در ادامه افزود: از دیگر نقایص این اساسنامه، هم ردیف قرار دادن صنف روزنامه‌نگار با سایر صنوف - علی‌رغم تفاوت ماهوی کار آنها - می‌باشد. مطرح نشدن تعریف دقیق از مجمع عمومی و نحوه رأی‌گیری نیز از دیگر اشکالات این اساسنامه است.

وی در پایان پیشنهاد کرد حداقل یک نماینده از انجمن صنفی روزنامه‌نگاران در هیأت نظارت بر مطبوعات حضور داشته باشد.

■ مسعود سپهر،

روزنامه‌نگار: در تاریخ
معاصر ایران، به جای آنکه
نهادهای مدنی مطبوعات را
به عنوان سخنگوی خود
بسازند، مطبوعات نهادهای
مدنی را ساختند.

موانع نهادینه‌شدن تشکل‌های صنفی مطبوعات

«موانع نهادینه شدن تشکل‌های صنفی در مطبوعات ایران» عنوان مقاله محسن آرمین از نشریه «عصرما» بود. وی با اشاره به فرهنگ تأثیرگذار نخبگان به عنوان یکی از نیروهای فعال در مطبوعات گفت: «پاسخ به این پرسش که چرا مطبوعات ما، در هیچ‌یک از مقاطعی که در فضای آزادی تنفس کرده‌اند نتوانسته‌اند به گسترش و توسعه سیاسی بپردازند را در فرهنگ نخبگان باید جست‌وجو کرد. پیروزی سریع انقلاب در ایران باعث شد که جامعه مطبوعاتی بسیار سریع‌تر از نهادهای حزبی تشکیل شود و بدین ترتیب، مطبوعات کارکرد حزبی یافتند و به عرصه ستیز نخبگان

دکتر نعیم بدیعی، کیومرث صابری، دکتر کاظم معتمدنژاد، دکتر مهدی محسنیان راد

■ حمیدرضا رضایی، روزنامه‌نگار: با توجه به مشکلات اقتصادی موجود، آغاز یک کار مطبوعاتی سرمایه سنگینی می‌خواهد که هیچ تضمینی درباره آن وجود ندارد.

است از حقوق صنفی و هویت حرفه‌ای برخوردار شود.

مهمترین موانع شکل‌گیری استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران عبارت است:

۱. شرایط خاص انتشار نخستین روزنامه‌ها که همواره با آمریت حکومت‌ها همراه بوده است؛

۲. در دوره‌های پس از مشروطه، روزنامه‌نگاران، نه استقلال و آزادی داشتند و نه در میان خود اتحاد داشتند. و حکومت‌ها نیز به مطبوعات همواره به چشم مزاحم و دشمن می‌نگریستند.

۳. این شرایط، جامعه مطبوعاتی را از تجربه کردن سنت آزادی و استقلال محروم کرده و علاوه بر آن، مطبوعات فاقد آزادی بوده و یا توان حفظ آزادی‌های بدست آمده را نداشته‌اند.

۴. در شرایط فعلی هم که انجمن صنفی شکل گرفته است، مطبوعات، بیشتر کارکرد حزبی پیدا کرده‌اند و این امر اعضای تحریریه‌ها را از فکر اینکه دارای

موانع استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران حریم حرفه روزنامه‌نگاری معمولاً فاقد کمترین حاشیه امنیتی بوده و روزنامه‌نگار ما را عملاً به کارمند مطبوعات و روزنامه‌ها را به مطبوعات کم‌خاصیت و فاقد تأثیر و کارایی لازم مبدل ساخته است.

«محمد مهدی فرقانی» مدرس روزنامه‌نگاری و عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبایی در مقاله‌ای تحت عنوان «امنیت شغلی و استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگار در طلیعه جامعه مدنی» ضمن بیان مطلب فوق از روزنامه‌نگاری به عنوان حرفه‌ای مقدس یاد کرد و ارتباط آن با دموکراسی و آزادی را از عوامل تقدس این حرفه برشمرد.

فرقانی در ادامه افزود: فلسفه اصلی در زمینه تأکید بر استقلال حرفه روزنامه‌نگاری، آن است که طبیعت کار این حرفه بدون استقلال دچار خدشه می‌شود. اما بنا به دلایلی این قشر، هرگز نتوانسته

تبدیل شدند. در سایه این فرهنگ سیاسی رابطه مطبوعات با هم هرگز در قالب یک شکل صنفی شکل نگرفت. فرهنگ سیاسی ستیزه‌جوی نخبگان، فردیت و عدم شکل‌گیری هویت جمعی نیز از دیگر موانع شکل‌گیری این شکل‌ها بود. تأثیر فرهنگ سیاسی نخبگان را می‌توان در اشکال افراطی و تفریطی آن مشاهده کرد، برخورد یا تعرض به روزنامه‌نگاران تابعی از سلیق سیاسی، بدون در نظر گرفتن حرمت حرفه روزنامه‌نگاری است.»

وی با اشاره به اینکه کارکرد حزبی مطبوعات، روند نهادینه شدن توسعه سیاسی را به مخاطره می‌اندازد و اعتبار صنف را نیز مخدوش می‌کند گفت: طرح تدوین میثاق‌نامه روزنامه‌نگاران گام مؤثری در از بین بردن این معضلات است. تشکیل یک محکمه صنفی انضباطی که توسط خود مطبوعاتی‌ها اداره می‌شود به مانند یک سیستم خودکنترلی باعث مصون ماندن از گزند مخالفان آزادی مطبوعات است. انجمن صنفی باید با ایجاد این سیستم، آزادی‌های به دست آمده را حفظ و تثبیت کند و فرصت را برای گفت‌وگوی درون صنفی بین مطبوعات فراهم کند.

امنیت و رسانه‌ها

«مطبوعات و امنیت ملی» عنوان مقاله‌ای بود که توسط «حجت‌الاسلام حسام‌الدین آشنا»، عضو هیأت علمی دانشگاه امام صادق ارائه شد.

وی پس از بررسی واژه امنیت از دیدگاه فرهنگ اسلامی و نقش آن در سطح اجتماعی و فردی به رابطه امنیت و رسانه‌ها پرداخت. وی در مورد مسؤلیت رسانه‌ها در جامعه اسلامی گفت: «رسانه‌ها در جامعه اسلامی وای مسؤلیت اجتماعی و مسؤلیتی که نسبت به گروه همسوی خود دارند، واجد مسؤلیت الهی نیز هستند آنها موظف به حفظ هنجارهای معروف اجتماعی و الهی هستند.»

حقوق صنفی هستند بازداشته است. وی در ادامه به ارائه پیشنهادهایی در زمینه استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران پرداخت از جمله اینکه:

۱. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی قانون استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاری را که متضمن کلیه حقوق مادی و معنوی روزنامه‌نگاران است تدوین کند و به مجلس ببرد.

۲. تشکیل نهادهای جنبی که توسط خود روزنامه‌نگاران شکل می‌گیرد.

۳. تخصصی شدن حوزه‌های روزنامه‌نگاری به منظور جلوگیری از برخوردهایی که در نتیجه تحلیل‌های غیرکارشناسانه روزنامه‌نگاران با آنها می‌شود.

میزان رضایت شغلی روزنامه‌نگاران
«عبدالرضا زکوت» روشنفکر کارشناس ارشد ارتباطات در پژوهشی تحت عنوان «رضایت شغلی روزنامه‌نگاران» در صدد یافتن پاسخی برای این پرسش‌ها بود که روزنامه‌نگاران ما تا چه اندازه از حرفه خود رضایت شغلی دارند؟ آیا میزان درآمد در رضایت شغلی مؤثر است؟ و...

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد از میان ۲۶۴ روزنامه‌نگار مورد پرسش واقع شده، تنها ۲۳/۱ درصد تحصیلاتی در زمینه ارتباطات داشته‌اند. میانگین سابقه کار این عده ۹/۲ سال بوده که با توجه به قدمت حرفه روزنامه‌نگاری در ایران بسیار کم است.

میانگین درآمد ماهانه ۷۴ درصد آنان کمتر از ۶۰ هزار تومان و بیشترین درصد مزایای شغلی تعلق یافته به آنان مربوط به بخش بیمه خدمات درمانی و غذا بوده است. در حالی که کمک برای ادامه تحصیل و بازآموزی تخصصی تنها ۱/۵ درصد این مزایا را به خود اختصاص داده است. از نظر رضایت شغلی، ۶۶/۳ درصد در گروه رضایت شغلی زیاد قرار گرفتند. ۴۷ درصد این روزنامه‌نگاران در پاسخ به این پرسش که اگر یکی از نزدیکان

شما به این حرفه علاقه‌مند شود چه توصیه‌ای به او می‌کنید؛ دچار تردید و عدم اطمینان در مورد احساس خود نسبت به حرفه‌شان شده‌اند.

در پژوهش فوق متغیرهایی چون، سمت در تحریریه، روابط صمیمانه با همکاران، امنیت حرفه‌ای، منزلت و اعتبار حرفه روزنامه‌نگاری و ... در ارتباط مستقیم با مقوله رضایت شغلی قرار داشتند.

براساس این تحقیق نگرش کلی روزنامه‌نگاران مورد بررسی، به حرفه خود نشان می‌دهد اگرچه آنان از شرایط فعلی حاکم بر این حرفه چندان راضی نیستند، اما مسایل مادی و مشکلات نتوانسته است در علاقه آنها به روزنامه‌نگاری خللی وارد کند و اکثریت آنان معتقدند علی‌رغم وجود این مشکلات، آنها قدرت تغییر نگرش و کمک به پیشرفت و توسعه فرهنگی، اقتصادی و سیاسی جامعه را دارند.

موانع تحول کیفی مطبوعات

«مطبوعات ایران در دهه گذشته از حیث کمی رشد داشته‌اند و این تحول در کمیت، پیامدهایی را در حوزه کیفیت به همراه داشته است. اما اگر بتوان شاخص‌هایی برای تحول کیفی عرضه کرد می‌توان در این حوزه نیز دآوری نمود و راهبردها و موانع آن را تشخیص داد.»

«مجید محمدی» محقق و مؤلف در زمینه‌های مختلف ارتباط جمعی، دیگر سخنران سمینار بود که ضمن بیان مطلب فوق در مقاله‌ای با عنوان «راهبردها و موانع تحول کیفی مطبوعات ایران» به ارائه شاخص‌ها و ملاک‌هایی در مورد سنجش کیفی مطبوعات ایران پرداخت.

وی با تقسیم‌بندی این شاخص‌ها در هشت بخش گفت: «اولین شاخص سنجش کیفی، نقادانه‌ی تحلیلی ایده‌ها و رفتارهاست. حضور نقد در مطبوعات به معنای حضور فکر و اندیشه است. اینکه نقد، متوجه چه کسی یا چه چیزی است

■ دکتر مسعود حاجی‌زاده،

پژوهشگر مسایل اجتماعی:

مشکل مطبوعات را باید در

مسایلی چون نیروی

انسانی، مسایل

سخت‌افزاری، مسایل

سازمانی و مسایل مربوط

به گردش اطلاعات

جست‌وجو کرد.

■ فرهاد محمدی: نتایج یک

تحقیق نشان می‌دهد هنوز

رابطه تخصصی بین زمینه

کاری مطبوعات و ارائه آگهی

به آنها وجود ندارد.

اهمیت کمتری نسبت به روش و مبانی فکری آن نقد دارد. متأسفانه نقدهای مطبوعات ما نقد افراد و رخدادهاست تا ایده‌ها و فکرها. جهت‌گیری اکثر آنها به سوی حذف رقابت و کمتر به مبانی نظری نقد اتکا شده است.

حضور در عرصه‌های فراملی یکی دیگر از این شاخص‌هاست. نگاه مجموعه مطبوعات ایران به سطوح کلان بسیار سطحی است و در نهایت به نوعی انفعال نسبت به جهان بیرون از خود کشیده شده است که این انفعال حتی در حوزه خبر نیز مشهود است و شاید به این علت باشد که در حوزه‌های فراملی خبرنگاران شناخته شده نداریم.

میزان حضور نخبگان در رسانه‌ها از دیگر ملاک‌های سنجش کیفی است. رسانه‌ها در این زمینه باید به صورت واسطه میان فعالان سیاسی، فرهنگی و اقتصادی عمل کنند. اما در مطبوعات ایران تنها بخشی از نخبگان حضور دارند،

مطبوعات دولتی که در این حضور به فهرست سیاه می‌رسند و مطبوعات خصوصی نیز خط قورمزا را برمی‌تابند، سطح حضور تشکل‌های حرفه‌ای و تخصصی و انعکاس خواست‌های آنها در مطبوعات، استفاده از جلوه‌های بصری با توجه به مخاطبان خاص هر نشریه، انتخاب گفتمان خاص برای هر نشریه، و میزان اطلاع‌رسانی نیز از دیگر ملاک‌های این ارزیابی هستند.»

وی همچنین با اشاره به موانع و راهبردهای تحول کیفی در مطبوعات ایران گفت: از موانع این تحول کیفی می‌توان به امتیازات انحصاری در عرصه مطبوعات

■ شعبانلی بهرامپور،

کارشناس ارشد ارتباطات:

در شش ماهه اول سال ۷۴ از

۳۵ تذکری که به مطبوعات

داده شد، ۵۰ درصد به علت

مسائل سیاسی بود ولی در

شش ماهه دوم سال ۷۶- پس

از روی کار آمدن دولت جدید

- حدود ۴/۵ درصد تذکرات،

سیاسی بود.

ایران، عملکرد جزیره‌ای مطبوعات، تولید انحصاری خبر، هویت تک بعدی که معمولاً مطبوعات برای خود در نظر دارند اشاره کرد. در زمینه راهبردها نیز می‌توان در حیطه مدیریت، مسایل سازمانی، تحقیق و پژوهش، حقوق، مخاطب، مضمون و محتوا و کارکرد رسانه‌ها به ارائه راه‌حل‌هایی پرداخت.»

● مسایل آموزش روزنامه‌نگاری در ایران:

نگاهی اجمالی به وضعیت آموزش روزنامه‌نگاری در ایران همواره این پرسش

را در ذهن برمی‌انگیزد که آیا منصفانه است از سیستم آموزشی فعلی، انتظار تربیت روزنامه‌نگاران حرفه‌ای، متخصص و علاقه‌مند را داشته باشیم؟ آیا به دور از انصاف نیست که تاوان برخوردهای سلیقه‌ای و غیرکارشناسانه و ناآگاهانه‌ای که سال‌ها پیش حتی بر سر موجودیت این رشته وجود داشته است را دانشجوی روزنامه‌نگاری بدهد که با دنیایی از امید و آرزو و برای «روزنامه‌نگار شدن!» این رشته را برگزیده است؟ مقالات ارائه شده در این نوبت سمینار عمدتاً به طرح مسـئـلات و مسـائل آموزش روزنامه‌نگاری در ایران پرداختند.

مشکلات آموزش روزنامه‌نگاری

«حسین قندی» مدرس روزنامه‌نگاری دانشگاه علامه طباطبایی و مدیر تحریریه روزنامه جامعه به عنوان اولین سخنران این بخش از سمینار به طرح دیدگاه‌های خود در زمینه مشکلات آموزش روزنامه‌نگاری در ایران پرداخت.

وی پس از بررسی اجمالی تاریخ آموزش آکادمیک این رشته در جهان، در مورد سابقه تأسیس رشته روزنامه‌نگاری در ایران گفت: فعالیت جدی آموزش روزنامه‌نگاری در ایران با تأسیس مؤسسه عالی مطبوعات و روابط عمومی در سال ۱۳۴۶ شروع شد. در آن زمان مدیر مؤسسه کیهان به فکر تأسیس نخستین مدرسه روزنامه‌نگاری در ایران افتاد که به تربیت حدود ۶۰۰ روزنامه‌نگار منجر شد که در حین آموزش تئوریک در جنبه‌های عملی کار نیز تبحر می‌یافتند. در سال ۱۳۵۰ نیز اولین دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی تأسیس شد، اما بعد از انقلاب فرهنگی این دانشکده منحل شد و با تلاش‌های فراوان استادان این رشته در سال ۱۳۶۸ مجدداً راه‌اندازی شد.

وی در ادامه با نگاهی به وضعیت فعلی آموزش این رشته افزود: طی سال‌هایی که تدریس واحدهای عملی روزنامه‌نگاری را برعهده داشته‌ام به

خصوص در سال‌های اخیر با کمبودهای جدی در این عرصه مواجه شدم. فضای آموزش موردنیاز این رشته بسیار وسیع‌تر از آن چیزی که امروز در اختیار دانشجویان قرار دارد. هریک از کلاس‌های عملی اگر کارگاه نداشته باشند بازده مفیدی نخواهند داشت. وی افزود: از میان ۱۳۵ واحد درسی که دانشجویان این رشته موظف به گذراندن آن هستند تنها ۴۰ واحد به دروس تخصصی و عملی اختصاص یافته که بسیار کم است. هنوز به روزنامه‌نگاری به عنوان یک رشته تئوریک نگاه می‌کنند. ۸۰ درصد روزنامه‌نگاران ما نسبت به شغل خود، آگاهی کافی ندارند و این امر ناشی از کمبودهایی است که در تدریس این رشته وجود دارد. هیچکدام از سه مرکز

■ کامبیز نوروزی، عضو

هیأت منصفه دادگاه

مطبوعات: جرم مطبوعاتی

نباید با جرایم دیگر مقایسه

شود. در حال حاضر

ضمانت‌های اجرایی بخش

اصلی حقوق مطبوعات به

کار نیفتاده است.

دانشگاهی آموزش روزنامه‌نگاری در ایران روزنامه ندارند، در صورتی که قرار گرفتن در فضای یک روزنامه، قدرت یادگیری دانشجویان را بالا می‌برد و تجربیاتی که تنها در حین کار بدست می‌آید را به آنها می‌آموزد.

وی در پایان به ارائه پیشنهادهایی به منظور بهبود وضعیت آموزش این رشته پرداخت از جمله اینکه:

۱. گزینش دانشجو برای روزنامه‌نگاری باید تخصصی باشد و افرادی که ویژگی‌های جسمانی و روانی خاص این رشته را دارا هستند پذیرفته شوند؛

۲. با ایجاد کارگاه روزنامه‌نگاری از افراطی شدن سلیقه در تدریس جلوگیری

شود؛

۳. تأسیس لابراتوار زبان؛

۴. اقدام به انتشار نشریات دانشجویی؛

۵. تخصیص اعتبار لازم برای

هزینه‌های ضروری و لازم تدریس این رشته.

آموزش روزنامه‌نگاری از نگاه دانشجویان

«مهدخت بروجردی علوی» مدرس ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی و تهران نیز در سخنرانی خود به ارائه نتایج یک نظرسنجی پیرامون نظر دانشجویان درباره وضعیت آموزش رشته روزنامه‌نگاری در ایران پرداخت. براساس نتایج این نظرسنجی ۸۰ درصد دانشجویان مورد بررسی، ارتباطات را به عنوان یکی از ۳۰ انتخاب اول خود برگزیده‌اند. اما ۲۰ درصد دیگر این رشته را در اولویت‌های سی‌ام تا صدم قرار داده‌اند و این خود نشان از بی‌انگیزگی عده زیادی از دانشجویان این رشته دارد و وجود دانشجوی بی‌انگیزه نیز نوعی رکود را بر کلاس‌های عملی و تخصصی حاکم می‌کند. ۸۶ درصد دانشجویان وجود آزمون خاص برای ورود به این رشته را الزامی دانسته‌اند.

بروجردی ضمن اشاره به پیشنهاد گزینش نیمه متمرکز، در مورد محاسن و معایب آن گفت: بیش از ۹۰ درصد دانشجویان، گزینش نیمه متمرکز را پیشنهاد کرده‌اند. اما در مورد این نوع از گزینش چند نکته قابل توجه است، اول اینکه چون در این نوع گزینش چند برابر ظرفیت اعلام می‌شود و بعد عده کمی پذیرفته می‌شوند اکثر داوطلبان عطای این رشته را به لقایش می‌بخشند و دوم اینکه، وجود مصاحبه در این سیستم، درصد اعمال سلیقه را بالا می‌برد البته می‌توان به شکلی برنامه‌ریزی کرد که امکان انتقال پذیرفته‌شدگان مرحله اول به سایر رشته‌ها باشد.

در زمینه آشنایی قبلی با این رشته

۵۵ درصد دانشجویان اظهار داشته‌اند که

هیچ آشنایی قبلی نسبت به رشته روزنامه‌نگاری نداشته‌اند.

اکثر دانشجویان شکوه کرده بودند که تعداد دروس عمومی روزنامه‌نگاری زیاد و خسته‌کننده است. ۹۰ درصد دانشجویان همچنین در مورد توانایی‌های استادان این رشته اظهار رضایت کرده و ۶۲ درصد هم عنوان کرده بودند که هیچ منبع خارجی از سوی استادان برای مطالعه به آنها پیشنهاد نمی‌شود و این مسأله با توجه به اینکه ۷۳ درصد آنها با زبان انگلیسی به اندازه کافی آشنا نیستند چندان دور از انتظار نیست.

از نظر وجود امکاناتی چون لابراتوار زبان، کامپیوتر، تجهیزات عکاسی و

■ ابوالفضل نیکوکار،

کارشناس حقوقی مطبوعات:

وظیفه هیأت نظارت، بیشتر

یک وظیفه اداری است تا

قضایی. در زمینه مسایل

قضایی، دادگاه مطبوعات

باید وارد عمل شود.

فیلمبرداری، کارگاه عملی و... ۸۲ درصد دانشجویان گفته بودند هیچکدام از این امکانات را در اختیار ندارند.

وی نیز در پایان با ارائه پیشنهادهایی از جمله تغییر در نحوه گزینش دانشجویان، امکان تغییر رشته، اختصاص ۲ واحد درس به اخلاق روزنامه‌نگاری و زبانشناسی، تأکید بر ادبیات فارسی و انگلیسی و ارتباط با مؤسسات ارتباطی به سخنرانی خود پایان داد.

ناهماهنگی آموزش و سیاست‌گذاری در مطبوعات ایران

«ناهماهنگی آموزش و سیاست‌گذاری در مطبوعات ایران» عنوان مقاله «فرید ادیب‌هاشمی» مدرس روزنامه‌نگاری

دانشگاه علامه طباطبایی و سردبیر فصلنامه رسانه بود.

از دیدگاه وی، نبود سیاست مدون و جامع ارتباطی که در برگیرنده همه وسایل ارتباط جمعی از جمله مطبوعات باشد و متناسب نبودن سیاست‌های آموزشی مراکز آموزش روزنامه‌نگاری با نیازهای امروز روزنامه‌نگاری کشور، دو ضعف عمده در عرصه سیاست‌گذاری مطبوعات ایران است.

وی همچنین مشکل عمده مطبوعات در جنبه سیاست‌گذاری را، نبود رابطه منطقی و ارتباط سازمان یافته بین چهار مرکز مهم و تأثیرگذار در سرنوشت مطبوعات یعنی مراکز سیاست‌گذاری، مراکز تحقیقاتی و مراکز آموزش روزنامه‌نگاری دانست.

ادیب‌هاشمی در ادامه افزود: هدف از طرح این ناهماهنگی آن است که حرکت سازمان نیافته و بدون رابطه این چهار مرکز باعث به وجود آمدن مشکلات عدیده در عرصه مطبوعات ایران شده است و معضل روزنامه‌نگاری در ایران را به کلاف سردرگمی تبدیل کرده است که هریک از این چهار مرکز جست‌وجوی راه نجات را به دیگری واگذار می‌کند و نتیجه اینکه معضل همچنان لاینحل باقی می‌ماند. به عنوان مثال، علی‌رغم وجود مشکلات فراوان، کمتر مرکز پژوهشی به یاد دارد که سفارش انجام پژوهشی را از سوی یک نشریه گرفته باشد.

سردبیر فصلنامه رسانه، برای رفع این مشکل، پیشنهاد کرد وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بخشی از یارانه خود را در قالب بودجه‌های پژوهشی - البته با نظارت دقیق - در اختیار مطبوعات قرار دهد. وی در ادامه گفت: «از سوی دیگر مراکز سیاست‌گذاری مانند مجلس هم، با تصویب قوانینی چون قانون الحاقی یک بند به قانون مطبوعات نشان داده‌اند که نیازی به استفاده از نظر کارشناسان احساس نمی‌کنند، همانگونه که به نظر نماینده دولت و کمیسیون فرهنگ و ارشاد

■ مجید محمدی، پژوهشگر
امور رسانه‌ها: نگاه مجموعه
مطبوعات ایران به سطوح
کلان، بسیار سطحی است و
در نهایت به نوعی انفعال
نسبت به جهان بیرون از
خود کشیده شده است.

اسلامی مجلس هم در این مورد خاص توجهی نشده، به اعتقاد وی این امر ناشی از نبود کانال‌های ارتباطی مناسب بین مراکز تحقیقاتی و سیاست‌گذاری است. وی در ادامه نبود کارآموزی در محیط‌های حرفه‌ای برای دانشجویان روزنامه‌نگاری و آموزش حین خدمت برای روزنامه‌نگاران را به عنوان دو معضل اساسی در عرصه آموزش روزنامه‌نگاری برشمرد و به ارائه راهکارهایی در مورد حل این دو مشکل پرداخت و تأکید نمود که بخشی از مشکل جذب دانشجوی مستعد درگرو حل مشکل منزلت اجتماعی روزنامه‌نگاران است.

ضرورت آموزش ضمن خدمت
«بیژن زارع» عضو هیأت علمی

دانشگاه تربیت معلم، دیگر سخنران این بخش از سمینار با مقاله «بررسی وضعیت آموزش روزنامه‌نگاری در ایران» نیز به بررسی وضعیت آموزش این رشته در ایران پرداخت.

وی ضمن تأکید بر دیدگاه‌های سخنرانان قبلی در مورد آموزش روزنامه‌نگاری، آموزش ضمن خدمت را به عنوان مسأله‌ای ضروری برای روزآمدشدن اطلاعات و توانایی‌های روزنامه‌نگاران مورد تأکید قرار داد.

زارع با اشاره به کلاس‌های آموزشی مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها گفت: «این کلاس‌ها در عین اینکه بسیار مؤثر بوده‌اند دارای اشکالات و نواقصی نیز هستند؛ از جمله اینکه همگام با تحولات سریع بیرونی متحول نشده‌اند. اگر بخواهیم سطح آموزش را با دانش ارتباطات در جهان یکی کنیم باید کیفیت آموزش را تغییر دهیم.»

وی در پایان به ارائه پیشنهادهایی برای دستیابی به کیفیت مناسب آموزش روزنامه‌نگاری پرداخت؛ از جمله اینکه انجمن صنفی روزنامه‌نگاران می‌تواند کلاس‌های آموزش کوتاه‌مدت برای روزنامه‌نگاران بگذارد و دیگر اینکه به منظور هرچه تخصصی‌تر شدن حوزه‌های روزنامه‌نگاری، افرادی که در علوم مختلف متخصص هستند تحت آموزش روزنامه‌نگاری قرار گیرند تا مشکل روزنامه‌نگاری تخصصی در ایران حل شود.

● مطبوعات و اخلاق حرفه‌ای:

محور اصلی بحث‌های مطرح شده در نوبت اول و آخرین روز سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران، اخلاق حرفه‌ای در عرصه روزنامه‌نگاری بود.

مطبوعات و ارزش‌های فرهنگی

«حسین صفارهرندی»، سردبیر روزنامه کیهان در مقاله‌ای تحت عنوان

«مطبوعات و ارزش‌های فرهنگی» عمدتاً به بحث تقابل میان ارزش‌ها و واقعیت‌ها در عرصه روزنامه‌نگاری پرداخت.

وی با اشاره به تعریف ارزش، فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی گفت: ارزش‌ها، آن چیزهایی هستند که به گمان من خاستگاه آنها حقیقت است؛ یعنی درست نقطه مقابل دانش که خاستگاه آن واقعیت است. با توجه به این مقدمه، وقتی به جایگاه شکل‌گیری مطبوعات - که غرب است - باز می‌گردیم، می‌بینیم که در آنجا واقعیت‌ها، ارزش هستند. کارکرد اصلی مطبوعات در غرب منفعت طلبی، فزون

■ دکتر اسماعیلی، حقوق‌دان:

انتخاب اعضای هیأت

نظارت، هم از لحاظ نسبت

اعضا و هم نحوه انتخاب،

دارای اشکالاتی است.

مطبوعاتی‌ها فقط یک

نماینده در این هیأت دارند

در حالی که سهم آنها بیش

از این است.

خواهی، لذت طلبی و مواردی از این قبیل است و هنگامی که قرار است این مطبوعات سر از جامعه‌ای در آورد که مبتنی بر ارزش‌ها و حقایق است، به یک تعارض می‌رسیم. ارزش‌های حرفه‌ای یک خبرنگار او را به سمت یافتن اسرار و برملا کردن واقعیات سوق می‌دهد ولی طبیعت ارزشی او، وی را از این کار باز می‌دارد و در این بین روزنامه‌نگار خود را با یک تحیر و سرگشتگی مواجه می‌بیند.»

وی با اشاره به اینکه این تعارض‌ها باعث دورافتادگی مطبوعات از اخلاق شده است گفت: «کثرت‌گرایی اخیر در مقوله مطبوعات، در نهایت به آنجا منجر می‌شود که عده‌ای برای به‌دست آوردن سود و منفعت بیشتر - چه از لحاظ مادی و چه معنوی - متوسل به سخیف‌ترین

رفتارهای ژورنالیستی شوند و اگر ژورنالیسم به معنای تبعیت از سخیف‌ترین خواسته‌های مخاطب باشد دیگر همه می‌توانند با جسارت وارد این رشته شوند.

وی در ادامه افزود: «علی‌رغم تمام کاستی‌هایی که در این مورد در عرصه مطبوعات ما وجود دارد، معتقد به تنگ کردن عرصه برای مطبوعات نیستیم؛ بلکه اعتقاد دارم که اخلاق روزنامه‌نگاری در جامعه ما باید نهادینه شود و روی آن سرمایه‌گذاری بیشتری صورت بگیرد.»

نقش اخلاق روزنامه‌نگاری در فرهنگ‌سازی

«روزنامه‌نگاری، اخلاق و ارزش‌ها» عنوان سخنرانی «مصطفی حقدوست» عضو شورای سردبیری روزنامه جمهوری اسلامی دیگر سخنران سمینار بود. حقدوست با اشاره به ویژگی‌های خاص حرفه روزنامه‌نگاری از جمله وسعت گستره فعالیت تلفیق واقعیات با اندیشه روزنامه‌نگار، فرهنگ‌سازی و اطلاع‌رسانی هنرمندانه گفت: «با وجود این ویژگی‌ها، من فکر نمی‌کنم روزنامه‌نگاری را بتوان یک صنف دانست. اگر چه علاقه‌های صنفی ما را به اینجا کشانده است. حال اگر بخواهیم اخلاق را در چنین گستره وسیعی با چنین ویژگی‌های خاصی تعریف کنیم باید بگوییم که اخلاق روزنامه‌نگاری مجموعه‌ای از اخلاق فردی و اجتماعی است. روزنامه‌نگار، از یک سو به عنوان یک فرد، پرورش یافته بستر خانوادگی خاص و در نهایت واجد اخلاق فردی منحصر به خود است و از سوی دیگر تحت تأثیر اخلاق جامعه‌ای که بدان وارد شده است نیز قرار دارد. با توجه به این مسئله سطح اخلاق یک روزنامه‌نگار باید بالاتر از سطح کلی اخلاق در جامعه باشد چرا که اگر از آن سطح پایین‌تر باشد با توجه به قدرت این حرفه در فرهنگ‌سازی، به اشاعه اخلاق نادرست در جامعه خواهد پرداخت.»

■ حسام‌الدین آشنا،

دانشجوی دوره دکتری

ارتباطات: رسانه‌ها در

جامعه اسلامی و

مسئولیت اجتماعی که

دارند، واجد مسئولیت الهی

نیز هستند. آنها موظف به

حفظ هنجارهای معروف

اجتماعی و الهی هستند.

وی سپس با تقسیم‌بندی دوران مطبوعات پس از انقلاب به سه دوره پیش از جنگ، زمان دفاع مقدس و پس از جنگ، از دوران دفاع مقدس به عنوان زمانی یاد کرد که مطبوعات به بهترین شکل ممکن به رعایت اخلاق حرفه‌ای می‌پرداختند و پس از جنگ و در حال حاضر جدایی از اخلاق در مطبوعات ما کاملاً مشهود است.

وی در ادامه افزود: «این روزها بیشترین بحث بر روی حقوق است و هیچ‌کس از حدود صحبت نمی‌کند و این مسئله خود یک ضعف اخلاقی است. آزادی بودن مسئولیت، معنا ندارد.»

مطبوعات و ارزش‌های فرهنگی

«حیدر ضیغمی» صاحب‌امتیاز

هفته‌نامه «ایمان قم» در مقاله‌ای با عنوان «مطبوعات و ارزش‌های فرهنگی» از منظر ارزش‌های دینی و اسلامی به بررسی وضعیت اخلاق در مطبوعات ایران پرداخت. وی با اشاره به اینکه مطبوعات ایران - با وجود دارا بودن ضعف‌هایی - از جنبه ارزشی از جایگاه ممتازی برخوردارند گفت: از نظر فرهنگ اسلامی اصول و ارزش‌هایی باید بر مطبوعات ما حاکم باشند که عبارتند از:

۱. حق مردم در دستیابی به اطلاعات و عدم کتمان آن از مردم؛

۲. حفظ حدود خداوند تبارک و تعالی؛

۳. اهتمام برای مستضعفان و ستیز با مستکبران؛

۴. نصیحت و انتقاد با رعایت موازین اخلاقی و اسلامی؛

۵. حق جویی، حق‌جویی و حق‌مداری؛

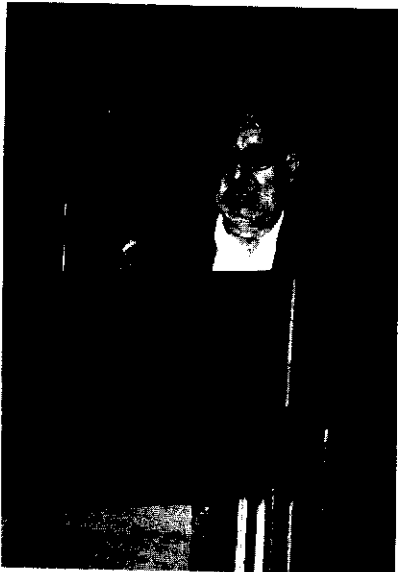
۶. اصل استقلال حرفه‌ای و فکری که در اسلام به عنوان حریت و عزت نام برده شده است.

وی نیز در پایان خواستار نهادینه شدن اخلاق مطبوعاتی و آموزش این اصول اخلاقی به روزنامه‌نگاران و دانشجویان این رشته شد.

ابتدال در مطبوعات عامه‌پسند

دکتر «تژا میرفخرایی» عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی در سخنرانی خود با عنوان «مطبوعات عامه‌پسند و فرهنگ عمومی گسترش ارزش‌های فرهنگی؟» به دنبال یافتن پاسخی برای این پرسش‌ها بود که مطبوعات عامه‌پسند چگونه شکل گرفته‌اند؟ آیا حضور آنها محل سلامت فکری جامعه است؟ آیا مطبوعات عامه‌پسند، مبتذل تلقی می‌شوند و...

وی در ابتدا با اشاره به نظریات «پیر بوردیو» جامعه‌شناس فرانسوی گفت: «از دیدگاه «بوردیو» سلیقه یک عامل نسبی است و در ارتسباط تنگاتنگ با فضای اجتماعی که افراد در آن رشد کرده‌اند قرار

■ بیژن زارع، عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت معلم؛ انجمن صنفی روزنامه نگاران می تواند کلاس های آموزشی کوتاه مدت برای روزنامه نگاران بگذارد.

می شود که فضای سالم مطبوعاتی و اخلاق رسانه ای را خدشه دار می سازد. وی سپس با برشمردن ویژگی های «لومین» ها به عنوان طبقه ای از اجتماع در مورد زمینه های بروز ادبیات لومین در مطبوعات گفت: «فرهنگ شفاهی و غلبه آن بر جامعه، گروه های فشار و حمایت از این فرهنگ از زمینه های بروز آن در مطبوعات ایران هستند. همچنین شاخص های لومینیزم در مطبوعات ایران را می توان به هفت بخش تقسیم کرد:

۱. هتاک و فحاشی علیه روشنفکران، مخالفان و معترضان؛
۲. حرمت شکنی: این مطبوعات هیچ حریمی را نمی شناسند و فردی هم که تحت تأثیر این اخلاق در مطبوعات قلم

دارد. وی سلیقه را به سه بخش: مقبول، متوسط و عام تقسیم می کند و معتقد است این سلیقه ها هستند که مردم را از هم متمایز می کنند و یکی از عوامل به وجود آمدن مطبوعات عامه پسند نیز سلیقه های گوناگون قشرهای مختلف جامعه است. در گذشته گفتمان رسمی و تنها گفتمان جامعه متعلق به طبقات بالا بود. اما از قرن نوزدهم به بعد حریم این گفتمان شکسته شد و دیگر طبقات اجتماع همانگونه که به گونه ای متفاوت حرف می زدند به شکلی متفاوت نیز نوشتند و مطبوعات عامه پسند پا به عرصه وجود گذاشتند. مطبوعات عامه پسند که به «مطبوعات یک پنی» معروف بودند دستاوردهایی را هم به دنبال داشتند از جمله اینکه شغل

بداخلاقی رسانه ای

«بهر روز گرناپایه» دیگر سخنران سمینار در سخنرانی خود با عنوان «بداخلاقی رسانه ای در مطبوعات ایران» به بررسی دیدگاه های خود در مورد نوعی «خرده فرهنگ کجرو با نام لومینیزم رسانه ای» در مطبوعات پرداخت.

وی ضمن اشاره به این مطلب که «لومینیزم» مطبوعاتی با روزنامه نگاری عامه پسند و ژورنالیسم کاذب تفاوت دارد گفت: «البته مطبوعات تمایل دارند که خود را مستقل جلوه دهند، اما واقعاً تحت تأثیر گروه های مختلف ذی نفوذ هستند، گروه هایی که پایگاه اقتصادی - سیاسی و اجتماعی مشخصی دارند و بنابراین اهداف معینی را نیز مطرح و دنبال می کنند. از سوی دیگر این گروه ها از هواداری و حمایت اجتماعات خاصی نیز برخوردارند، به همین دلیل کنش رفتاری آن اجتماعات را در تبلیغات، برنامه ها و فعالیت های رسانه ای خویش به نمایش می گذارند. در دو دهه اخیر در مطبوعات ایران شاهد برخی مطالب، نوشته ها و عکس ها بوده ایم که با اخلاق و رفتار حرفه ای مغایرت داشته است، لحن و منطق مطالب مذکور به گونه ای بوده است که مشابهت های زیادی بین آنها و زبان، لحن و رفتار برخی گروه های اجتماعی که به لحاظ جامعه شناختی به «لومین» معروف اند وجود دارد. وجود این نوع ادبیات و منطق در مطبوعات ایران نوعی کجروی و آسیب در مطبوعات محسوب

■ محمود عمادی کوچک، پژوهشگر ارتباطات: ما امروز دچار روزنامه نگاری کنترل شده نیستیم، بلکه شاهد روزنامه نگاری خودسانسور ما بانه هستیم.

خبرنگاری و خبرنگاری امروز حاصل کار آنهاست. مردم ساده به مطبوعاتی نیاز داشتند که گفتمان ساده به کار برند و نیازهای آنان را برآورده کنند. با گذشت زمان این مطبوعات جای خود را در میان توده ها باز کردند و به قدرتهای بزرگی تبدیل شدند.»

وی در ادامه افزود: «بعد از مدتی شرایط مطبوعات عامه پسند هم تغییر کرد و آنها نیز در جهت کسب منافع برای طبقات حاکم از قدرت نفوذ خود در میان توده ها استفاده کردند. مطبوعات عامه پسند بهترین مکان برای عرضه دیدگاه های طبقه حاکم به شکل کاملاً صلح آمیز و بدون برخورد بود. به نظر من، مطالعه ابتدال فرهنگی، در مطبوعات

موجب نگرانی است.

رفتار مطالعاتی خوانندگان مطبوعات
«رفتار مطالعاتی خوانندگان مطبوعات» عنوان پژوهشی است که توسط دکتر «منوچهر محسنی» با اهداف زیر انجام شده بود:

۱. نقش روزنامه در کسب اخبار و اطلاعات مملکتی تا چه حد است؟
۲. کاربردهای روزنامه و مجله در جامعه چه تفاوت‌هایی با هم دارند؟
۳. عوامل اقتصادی و اجتماعی چه نقشی در استفاده از مطبوعات ایفا می‌کنند و...

نتایج بررسی‌های انجام شده بر روی سه هزار و ۵۴۰ نفر در ۱۵ شهر ایران نشان می‌دهد که مهم‌ترین منبع کسب اطلاعات و اخبار، تلویزیون است و تنها ۱۲ درصد از افراد مورد بررسی، روزنامه را در اولویت قرار داده‌اند. ۲۹ درصد از جمعیت مورد بررسی هرگز از روزنامه استفاده نکرده‌اند و ۱۹ درصد استفاده مستمر می‌کرده‌اند. مردان بیشتر از زنان از روزنامه استفاده می‌کنند و هرچه تعداد خانوار افزایش یابد از میزان مطالعه کم می‌شود.

از نظر متغیر اقتصادی، کارمندان و صاحبان مشاغل عالی‌رتبه، بیشترین استفاده و خانه‌داران و بازنشستگان کمترین استفاده از روزنامه را می‌کنند. از نظر درآمد سرانه، هرچه این میزان بالاتر رود مطالعه روزنامه افزایش می‌یابد ولی اگر از یک اندازه معین بالاتر رود نسبت نزولی پیدا می‌کند.

از نظر طبقه اجتماعی، نسبت عدم مطالعه در طبقات پایین ۵۸ درصد و در طبقات بالا ۸ درصد است.

در زمینه مطالعه مجله، فاکتورها بیشتر شبیه به فاکتورهای مطالعه کتاب است. در مطالعه مجله، درآمد نکته مهمی است، در حالی که در مطالعه روزنامه درآمد نقش چندانی ندارد. در مجموع در مطالعه روزنامه نقش عوامل فردی کم‌رنگ‌تر است ولی در مطالعه مجله، عوامل فردی

■ سیدمحمد مهدیزاده، مدرس ارتباطات: از ویژگی‌های مطبوعات توسعه یافته در جامعه ما، ارتباط با حوزه‌های روشنفکری به خصوص روشنفکری دینی است.

نشریات اجتماعی هیچگاه در این سال‌ها راه به ابتذال نبرده‌اند. اگر موج‌آفرینی تعدادی از آنها را در مناسبت‌های مختلف نادیده بگیریم، وضع موجود آنها فقط پاسخی به حداقل نیازهای روز و آنی است. همچنین این نشریات از ویژگی‌های مثبتی چون جذب مخاطب به مطالعه، عادت دادن آنان به تداوم مطالعه، تربیت کند آنان، هدایت پنهان و آشکار تدریجی آنان برای تداوم مطالعه و رسیدن به انتخاب بهتر برخوردارند.»

وی در پایان متذکر شد اگر مطبوعات سبک و عامه‌پسند نتوانند در پرتو حمایت مالی و هدایت معنوی دولت قرار گیرند، اگر کاغذ، فیلم، زینک و دیگر امکانات از آنان دریغ شود خطر سقوط به دامان ابتذال

می‌زند از قلم مثل زبان استفاده می‌کند یعنی عربده‌کشی نوشتاری؛
۳. استفاده از کج‌تابی‌های زبان فارسی؛
واژه‌هایی که معانی دوپهلوی دارند از سوی آنها مستمسک قرار می‌گیرند؛
۴. منطوق سست و ضعیف به مانند مناظره‌های شفاهی که در عرصه نوشتاری هم به چشم می‌خورد.
۵. لودگی و مسخرگی به جای طنز؛
۶. بی‌ثباتی و فرصت‌طلبی؛
۷. تقدس مآبی: رفتار لومپنی در مطبوعات ایران توسط برخی نویسندگان که خود را پشت واژه‌های مقدس دینی پنهان می‌کنند بروز پیدا می‌کند.

مطبوعات عامه‌پسند و نزدیکی به ادبیات داستانی

«فریدون صدیقی» عضو هیأت تحریریه روزنامه کیهان در مقاله‌ای با عنوان «مطبوعات عامه‌پسند نگاهی به دور و نزدیک» از دیدگاه خود به بررسی این مطبوعات پرداخت.

از دیدگاه وی مطبوعات عامه‌پسند را به جهت قربت و نزدیکی که با ادبیات داستانی و سینما دارند نمی‌توان جدا از تأثیر این دو مقوله بر آن، مورد بررسی قرار داد. در ایران و جهان پیدایی ادبیات داستانی و عامه‌پسند زمینه را برای ظهور مطبوعات عامه‌پسند فراهم کرده‌اند. همانگونه که ادبیات عامه‌پسند زمینه پیدایش و رشد ادبیات متوسط و سنگین را فراهم کردند مطبوعات عامه‌پسند نیز می‌توانند سکوی پرشی به سمت مطبوعات وزین باشند.

صدیقی ضمن تقسیم مطبوعات به دو دسته اجتماعی و تخصصی گفت: «مطبوعات تخصصی اکثراً به موضوعاتی می‌پردازند که سیاسی نیست، کمتر مورد عتاب و خطاب قرار می‌گیرند و طیف وسیعی از مضامین فرهنگی، هنری و... را تشکیل می‌دهند. همچنین مطبوعات اجتماعی به سه دسته سنگین، متوسط و سبک (و نه مبتذل) تقسیم می‌شوند.

نقش برجسته‌تری پیدا می‌کند.

نقش مطبوعات در توازن سیاسی

«حسینی» قائم‌مقام مدیرمسئول روزنامه جمهوری اسلامی در مقاله‌ای به بررسی نقش مطبوعات در برقراری توازن و تعادل سیاسی پرداخت.

از دیدگاه وی رسانه‌ها در یک نظام ارزشی باید به عنوان سیستم هشداردهنده در برابر هرگونه انحراف و قصور واکنش نشان دهند. حفظ سلامت جامعه، اصول و آرمان‌های آن باید جزو اصلی‌ترین دغدغه‌های این رسانه‌ها باشد.

وی با اشاره به اینکه مطبوعات باید قدر آزادی‌های بدست آمده را بدانند گفت: «بهره‌برداری نادرست و افراطی از آزادی شرایطی را به وجود می‌آورد که خود آزادی اولین قربانی آن است. در این شرایط صدای مردم به عنوان صاحبان اصلی جامعه مدنی در میان صدای مدعیان آزادی محو می‌شود و این امر باعث نوعی وازدگی سیاسی در بین مردم می‌شود. نقش مطبوعات در این راه ایجاد، حفظ و تعادل جامعه است. تلخ است اما واقعیت دارد که مطبوعات در این راه موفق عمل نکرده‌اند و بعضاً در جهت برهم زدن تعادل نسبی جامعه حرکت کرده‌اند. عدم توازن سیاسی در جامعه باعث می‌شود که حرکت‌های سیاسی و اجتماعی کاملاً سطحی، زودگذر و بی‌ثبات شوند و هیچ‌گاه فضا برای حضور نیروهای کارآمد فراهم نشود.»

وی در پایان بر نقش رسانه‌ها در انعکاس نظریات مختلف و دیدگاه‌های مردم و حفظ حدود و خط قرمزها تأکید کرد و اظهار امیدواری نمود که در این فضا، راه برای توسعه سیاسی هموارتر شود.

نقش مطبوعات محلی در پیشبرد جامعه مدنی

«مطبوعات و به‌طور کلی وسایل ارتباط جمعی در ایران همواره «مرکزی» بوده‌اند. یعنی در تهران ساخته و پرداخته

■ علی‌اکبر قاضی‌زاده،

روزنامه‌نگار: قوانین

مطبوعاتی معمولاً پس از

وقوع یک تحول بنیادی نو

می‌شوند. گویی این قوانین

باید راه‌های وارد آمدن ضرر

از سوی یک جریان آسیب

رسان و ملاحظه‌جو را سد

کنند.

■ حسن نمک‌دوست،

کارشناس ارشد ارتباطات و

روزنامه‌نگار: استقلال

حرفه‌ای روزنامه‌نگاران،

مجموعه‌ای یکپارچه از

مقررات است که

روزنامه‌نگاران را از

دارندگان دیگر شغل‌ها،

متمایز و آنان را از حقوق

مادی و معنوی خاص خود

بهره‌مند می‌گرداند.

■ فریدون صدیقی،

روزنامه‌نگار: همانگونه که

ادبیات عامه‌پسند،

زمینه‌ساز پیدایش و رشد

ادبیات متوسط و سنگین

بود، مطبوعات عامه‌پسند

نیز می‌توانند سکوی پرشی

به سمت مطبوعات وزین

باشند.

شده و در اختیار شهرهای دیگر قرار می‌گرفته‌اند، آن هم همواره با تأخیر و هنگامی که بیشتر مواد مورد مصرف آنها تازگی خود را از دست داده‌اند.»

دکتر «حسن سعیدی» روزنامه‌نگار و پژوهشگر ارتباطات ضمن بیان مطلب فوق در مقاله خود تحت‌عنوان «نقش مطبوعات محلی در پیشبرد جامعه مدنی» به بررسی وضعیت مطبوعات محلی در ایران و مقایسه آن با برخی کشورهای پیشرفته و ارائه راهکارهایی در این مورد پرداخت. وی در ادامه افزود: «اگر تازگی را مشخصه اصلی کار یک روزنامه بدانیم نزدیکی یا مجاورت مهم‌ترین ارزش خبری است که در کنار سایر ویژگی‌ها تأثیرگذار خواهد بود. در اینجا است که می‌بینیم بسیاری از رویدادهای منعکس

■ سیدفرید قاسمی: در ۸۷ ماه گذشته وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۵ معاون امور مطبوعاتی عوض کرده است. یکی از مسایل مطبوعات ما، همین تعویض مدیریت‌ها و به تبع آن تغییر سلیقه‌هاست.

شده در پایتخت فاقد ارزش‌های خبری لازم برای شهرستانی‌هاست و بدین ترتیب بخش وسیعی از جمعیت کشور را بی‌خبر گذاشته‌ایم. اگر امروز صحبت از رسیدن به یک جامعه مدنی پیشرفته می‌کنیم آیا تنها، مردمی که در مرکز زندگی می‌کنند باید ویژگی‌های این جامعه را بشناسند؟ در اینجا است که نقش مطبوعات محلی در پیشبرد جامعه مدنی مورد نظر خود را نشان می‌دهد.

وی در ادامه با اشاره به زبان مورد استفاده در مطبوعات گفت: «روزنامه‌های تهران نه تنها در ارزش‌های خبری دچار اشکالند بلکه فهم زبان آنها نیز بسیار دشوار است. این وضع در مطبوعات شهرستانها تشدید می‌شود. مطلب طوری باید نوشته شود که هر فرد کم سواد آن را

بفهمد و هیچ فرد فرهیخته و باسوادی هم نتواند به آن ایراد بگیرد.»

وی در ادامه با اشاره به برخی مطبوعات محلی آلمان و نحوه توفیق آنها در جلب مخاطب گفت: بسیاری از شهرهای کوچک این کشور دارای روزنامه محلی هستند که با تیراژ بالایی چاپ می‌شود. این روزنامه‌ها تیترهای اول صفحات اول را به حوادث و رویدادهای محلی اختصاص می‌دهند و منابع مالی این روزنامه‌ها هم از طریق آگهی‌های محلی تأمین می‌شود و به این ترتیب مشتریان حقیقی خود را تحت پوشش قرار می‌دهند.

نقش مطبوعات در دفاع مقدس

«علوی» از روزنامه جمهوری اسلامی سخنران بعدی سمینار به ارائه تجربیات خود به عنوان یک خبرنگار جنگی پرداخت. وی با اشاره به ویژگیهای خاص دوران جنگ گفت: «با توجه به شرایط خاص آن دوره، سختی‌های جنگ، حضور منافقین و... تنها مطبوعات بودند که به رهبری امام با جوسازی‌ها مبارزه می‌کردند.»

وی نقش مطبوعات در آن دوران را به چهار قسمت عمده نقش مطبوعات در بسیج عمومی، ایجاد همدلی و پرهیز از ایجاد تشنج، گزارش عینی رویدادها به منظور جلوگیری از رواج شایعه و توجه به امنیت ملی تقسیم کرد.

● مطبوعات و افکار عمومی:

مطبوعات و انتخابات ریاست جمهوری آخرین موضوع از محورهای چهارگانه سمینار، مطبوعات و افکار عمومی بود. مقالات ارائه شده در نشست عصر آخرین روز سمینار بیشتر حول محور افکار عمومی و رفتار مطبوعات درباره آن بود.

«سهیلا چگینی» کارشناس ارشد ارتباطات در مقاله خود تحت عنوان

در حاشیه سمینار

در حاشیه برگزاری دومین سمینار مسایل مطبوعات ایران با تسلی چند از دست‌اندرکاران اجرایی سمینار و مدعوین به گفت‌وگو پرداخته‌ایم و نظرات آنها را در مورد موضوع‌های مختلف از جمله:

– ارزیابی آنها از سمینار و مباحث ارائه شده در آن؛

– نحوه انتخاب مقالات سمینار؛

– علت عدم استقبال روزنامه‌نگاران را از این سمینار جویا شده‌ایم.

«فریبرز بیات» دبیر اجرایی سمینار

نکته اصلی در انتخاب مقالات طرح مسأله بود

– آقای بیات به نظر شما ضرورت برگزاری چنین سمیناری در شرایط فعلی چه بود؟

■ پس از تحولات دوم خرداد و بحث جامعه مدنی که در رأس اندیشه‌های رئیس‌جمهوری بوده، طبیعی به نظر می‌رسید که مطبوعات به عنوان رکن چهارم دموکراسی از جایگاه ویژه‌ای در جامعه برخوردار شوند. در این میان مطبوعات برای اجرای کارکردهای خود با موانع و مشکلاتی روبرو بودند و طبیعتاً این مسایل می‌بایست درجایی مطرح می‌شد و راهکارهای آن نیز بررسی می‌شد. این اولین انگیزه برگزاری سمینار بود. دیگر اینکه بررسی نتایج سمینار اول نشان می‌دهد که در آن زمان بیشتر به کلیات پرداخته شد و در ضمن صورت مسأله‌های مطبوعات ما پس از هشت سال قطعاً تغییر کرده است. بنابراین به منظور طرح مسأله از زاویه‌ای حریف‌ای‌تر و دقیق‌تر نیاز به برگزاری چنین سمیناری احساس شد.

– چرا دومین سمینار با وقفه هشت‌ساله برگزار شد؟

■ این امر قطعاً به سیاست‌های مختلف دو دولت باز می‌گردد. در واقع توسعه فرهنگی و سیاسی در دولت قبلی از اولویت پایین‌تری نسبت به توسعه اقتصادی قرار داشت. اما در دولت جدید با

■ سهیلا چگینی، کارشناس ارشد ارتباطات، روزنامه‌ها با انتقادات و افشاگری‌ها می‌توانند باعث تهییج افکار عمومی شوند و آن را به سمت دلخواه سوق دهند.

«مطبوعات و انتخابات ریاست جمهوری» به ارائه یافته‌های پژوهشی در مورد بررسی رفتار روزنامه‌های برجسته کشور نسبت به مسأله انتخابات ریاست جمهوری خرداد ۷۶ و میزان تأثیرگذاری آنان بر شکل‌گیری رفتارهای انتخاباتی مردم پرداخت. وی با اشاره به مکانیزم نفوذ در افکار عمومی گفت: «این مکانیزم شامل دو مرحله طرح مسأله و تکرار مسأله است. تکرار مسأله باعث بحث و جدل و شکل‌گیری جماعت‌ها می‌شود. روزنامه‌ها همچنین با انتقادات و افشاگری‌ها می‌توانند باعث تهییج افکار عمومی شوند و آن را به سمت دلخواه سوق دهند.

براساس نتایج این پژوهش بیشترین مطالب مربوط به انتخابات در دوره مورد بررسی به صورت خبر انتشار یافته است و مصاحبه با مردم کمترین میزان را به خود اختصاص داده است.

بیشترین مطالب انتخاباتی مربوط به آقای ناطق‌نوری و سپس آقای خاتمی است و دو کاندیدای دیگر از دید روزنامه‌ها در حاشیه قرار گرفته‌اند. این مطلب نشان دهنده آن است که روزنامه‌ها به جای میانجی و واسطه، تبدیل به حامی کاندیداها شده بودند.

از نظر میزان سخنرانی محمدخاتمی با ۵۰ درصد بیشترین درصد سخنرانی‌ها را داشته است. سخنرانی، با نفوذترین روش ارتباط سیاسی است چون از پیش به سمت نقطه‌نظرهای مخاطبان جهت داده می‌شود. از نظر میزان تلفن و انعکاس نظرات مردمی، روزنامه‌های سلام و کیهان بیشترین تعداد تلفن را داشتند. و این درحالیست که استفاده از نظریات مردم و تلفن و ارائه آنها، باعث می‌شود که مخاطبان احساس کنند که دیگران نیز با آنها هم عقیده‌اند.

نشانگاه‌های مطالب درج شده نشان می‌دهد که جهت‌گیری محمدخاتمی بیشتر به سمت مسایل فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی مثل وضعیت زنان و جوانان بوده است در حالی که کاندیدای رقیب پرداختن به مسایل اجتماعی را در انتهای فهرست موارد دارای اولویت قرار داده است.

از نظر سطح زیرچاپ، تبلیغات آقای ناطق‌نوری بیشترین سطح را به خود اختصاص داده است، اما توجه به این نکته ضروری است که از نظر اصول و قواعد متقاعدسازی زمانی که تکرار از حد مجاز خود تجاوز کند، اثرگذاری خود را از دست می‌دهد.

وی در پایان متذکر شد که در یک جامعه مدنی وظیفه مطبوعات فراهم آوردن صحنه آرام و بدون جنجال برای گفت‌وگوست و در چنین جامعه‌ای است

که انتقادات نهادینه می‌شوند و راه درست خود را طی خواهند کرد.

تأثیر مطبوعات بر افکار عمومی

«مطبوعات و افکار عمومی؛ فرصتی که از دست می‌رود» عنوان مقاله محمود عمادی‌کوچک بود که با تحلیل محتوای تیترهای اول ۱۰ روزنامه بزرگ تهران به بررسی وضعیت تأثیرگذاری مطبوعات بر افکار عمومی می‌پرداخت.

وی در ابتدا با اشاره به خلاء تاریخی توجه به افکار عمومی در روزنامه‌های ایران گفت: «روزنامه‌های ایران به خواست دولت‌ها شکل گرفتند و نه از سوی مردم و به این ترتیب، چون یک‌طرفه بوده‌اند از

■ محسن آرمین،

روزنامه‌نگار: تشکیل یک محکمه صنفی انضباطی که توسط خود مطبوعاتی‌ها اداره شود، به مانند یک سیستم خودکنترلی، باعث مصون ماندن از گزند مخالفان آزادی مطبوعات خواهد شد.

علاق، سلیقه‌ها و افکار عمومی نشانی در آنها نبوده است و این امر تا امروز هم ادامه پیدا کرده است. به شکلی که ما امروز دچار روزنامه‌نگاری کنترل شده نیستیم بلکه شاهد روزنامه‌نگاری خودسانسور مآبانه هستیم.

وی در ادامه با اشاره به نتایج پژوهش خود گفت: «از نظر ارزش‌های خبری، تیر اول معمولاً دارای ارزش خبری دربرگیری باید باشد تا تأثیر لازم بر روی افکار عمومی را داشته باشد. اما از کل تیترهای مورد بررسی تنها ۲۰ درصد واجد این ارزش خبری بوده‌اند و ارزش خبری شهرت و بعد از آن برخورد بیشترین درصد را به خود اختصاص داده‌اند. از نظر

■ **علی میرزایی،**
روزنامه‌نگار: فشارهای
اقتصادی از یک سو و
زمینه‌های ضعیف فرهنگی
از سوی دیگر عوامل
تهدیدکنندهٔ نشریات مستقل
هستند.

بافت آموزشی جامعه بود که عملاً فرایند جامعه‌پذیری سیاسی را به تلویزیون محدود نکرد. تغییر در ساخت اعتماد عمومی و سیاسی در جامعه که به نظر من برآمده از یک ترکیب سه‌گانه است - اعتماد به نفس سیاسی را متجلی کرد: این اعتماد سه‌گانه عبارت است از:

۱. اعتماد به ظرفیت نظام در پذیرش خواسته‌های مردم؛
۲. اعتماد به قابلیت‌های برنامه‌های نامزد برگزیده؛
۳. اعتماد به فهم مخاطبان.

وی همچنین با اشاره به ویژگی‌های جامعه در حال گذار و چندگانگی نظام ارتباطی در آن گفت: «در جوامع در حال

را انجام دهند. جامعه مدنی از سه لایه تشکیل می‌شود. لایهٔ زیرین که مردم هستند، لایهٔ وسطی که بنیادهای برخاسته از دل مردم هستند و لایهٔ بالا که مسؤولان هستند. لایهٔ وسطی نمایندگان طبقهٔ زیرین برای نظارت بر طبقهٔ بالا هستند. مطبوعات به عنوان لایهٔ وسطی نباید از بالا تغذیه شوند بلکه باید نمایندهٔ مردم باشند و آنچه را که مردم می‌خواهند منعکس کنند.»

نقش رسانه‌های کوچک در انتخابات
«انتخابات ریاست‌جمهوری، رسانه‌های کوچک و تحول بزرگ» عنوان مقالهٔ «هادی خانیکی» مشاور مطبوعاتی رئیس‌جمهوری و عضو هیأت علمی گروه ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی بود که در آن به بررسی نقش تأثیرگذار رسانه‌های کوچک در مقابل رسانه‌های بزرگ در انتخابات ریاست‌جمهوری پرداخت.

وی با اشاره به این مطلب که بسیاری از رسانه‌های بزرگ در جریان انتخابات تبدیل به «نارسانه» شدند و نقش آنها در نرساندن پیام‌ها بود گفت: «در آن دوره نظام رسانه‌ای کشور رویکردی یگانه در نحوهٔ تبلیغات انتخاباتی نداشت اما در عین حال از لحاظ تأثیرگذاری، رسانه‌های کوچک پررسانه‌های بزرگ پیشی گرفتند. در واقع مطبوعات در مقایسه با رسانه‌های بزرگی مثل رادیو و تلویزیون به علت همسویی بیشتر با افکار عمومی از تأثیرگذاری عمیق‌تری برخوردار بوده‌اند. البته گرایش به مطبوعات از عدم پاسخگویی رادیو و تلویزیون ناشی می‌شد. برای تبیین این وضع به نظر می‌رسد بتوان میان نظریهٔ ارتباطی «رسانه‌های کوچک برای تحولات بزرگ» و «نظریهٔ سیاسی قدرت نامجتمع فوکو»، نوعی قرابت و نزدیکی قائل شد.»

وی در ادامه افزود: یکی از فرایندهای تازه‌ای که در جامعه‌پذیری سیاسی جامعه بروز کرد، تغییر سهم جوانان، زنان، شهرنشین و سوادآموزی و دگرگونی در

■ **دکتر حسن سعیدی،**
روزنامه‌نگار و پژوهشگر
ارتباطات: مطبوعات و
به‌طور کلی وسایل ارتباط
جمعی در ایران، همواره
«مرکزی» بوده‌اند. یعنی در
تهران ساخته و پرداخته
شده و در اختیار شهرهای
دیگر قرار می‌گرفته‌اند.

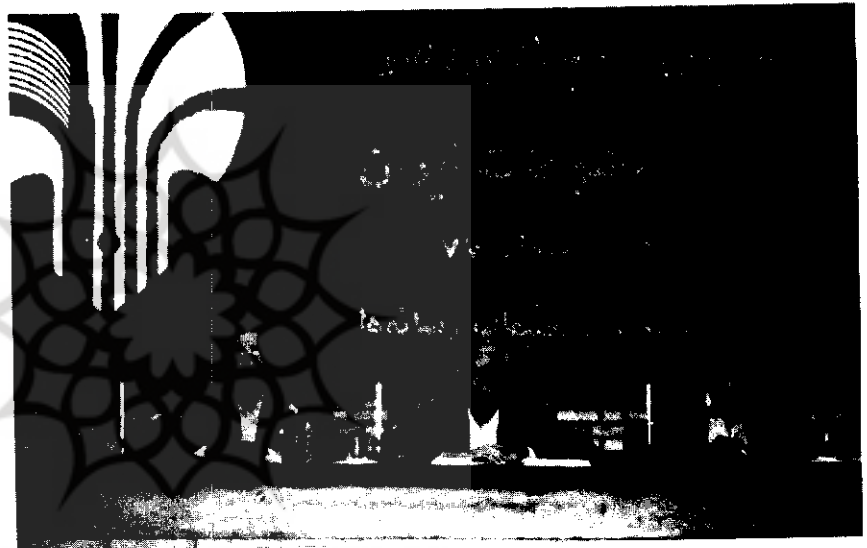
■ **«بیات» دبیر اجرایی**
سمینار: بررسی نتایج
سمینار اول نشان می‌دهد که
در آن زمان بیشتر به کلیات
پرداخته شد. صورت
مسئله‌های مطبوعات نیز
پس از هشت سال تغییر
کرده است. بنابراین، نیاز به
برگزاری چنین سمیناری
احساس شد.

گذار به سختی می توان یک نظام ارتباطی خاص را تعریف کرد. در این جوامع الزاماً رسانه های نو و فراگیر در ایفای نقش های مورد انتظار، برای ایجاد همدلی، موفق تر از رسانه های شفاهی عمل نمی کنند. چنانچه تجربه ما در انقلاب اسلامی نیز این امر را ثابت کرد. مسأله اصلی در تفاوت میان رسانه هاست و نه در دادن نقش نخست به رسانه و تبلیغات. شرایط گذار باعث تحولاتی از

نیز شروع به فعالیت کرده اند و امکانات و خدمات بسیار وسیعی را در اختیار مشترکان خود قرار می دهند. این رسانه های الکترونیک به شدت مطبوعات نوشتاری را تهدید می کنند و حمله آنها دو کانون «ثروت»، یعنی آگهی و «قدرت» یعنی میزان تأثیرگذاری رسانه ها بر مخاطبان یا تیراژ را هدف قرار گرفته است.» وی با اشاره به دو شبکه «اطلاع رسانی

■ «کیومرث صابری»: قانون مطبوعات فعلی ما، اگر چه دارای اشکالاتی است اما یک قانون مترقی است و اگر همین قانون به درستی اجرا شود بسیاری از حقوق روزنامه نگاران اعاده خواهد شد.

محسن آرمین، دکتر نعیم بدیعی، دکتر مهدی محسنیان راد

جمله تغییر در اعتماد عمومی نسبت به رسانه ها می شود.»

تهاجم رسانه های الکترونیک به مطبوعات نوشتاری

«یونس شکرخواه» دبیر سرویس خارجی روزنامه کیهان و مدرس ارتباطات، دیگر سخنان سمینار در مقاله خود تحت عنوان «اتاق خبر یا اینترنت» به بررسی نقش شبکه های الکترونیک اطلاع رسانی در کشور پرداخت.

وی با اشاره به نحوه عملکرد شبکه های الکترونیک اطلاع رسانی گفت: «این شبکه ها که به روزنامه های بدون کاغذ معروف هستند به تازگی در کشور ما

مجلس» و «ندارایانه» به عنوان شبکه های موجود در کشور گفت: «اینترنت در جهان امروز، مرز صوت، خط و تصویر را در هم شکسته است. اینترنت یعنی هر امکان ارتباطی که به آن فکر می کنید. اما در نهایت با تمام خطراتی که اینترنت برای مطبوعات دارد با برنامه های درست و اصولی، روزنامه ها می توانند با اتصال به این شبکه، هر چه بیشتر خود را زنده نگهدارند.»

نظام نابرابر ارتباطات

«خبر رسانه ای به علت سروکار داشتن با فکر و اندیشه، نمی تواند عینی، بی طرف و واقعی باشد. و تعریف قدیمی خبر

و از مدتی پیش آگهی ها و فراخوان های متعدد دادیم. البته برداشت ما از سمینار علمی متفاوت از جشنواره است. برای سمینار علمی می بایست انگیزه و تمایل از هر دو طرف باشد. ولی در نهایت، این نکته قابل ذکر است که از روزنامه نگاران انتظار بیشتری می رفت.

«بورقانی» معاونت مطبوعات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

تسمت هایی از قانون مطبوعات ضعیف است

– ارزیابی شما از مقالات ارائه شده در سمینار چه بود؟

* مقالاتی که در این سمینار ارائه شد به نظر من بسیار خوب بودند و مشکلات واقعی مطبوعات را عنوان می کردند. به طور کلی سطح مقالات از نظر کیفی و طرح مسایل مطبوعات بسیار بهتر از سمینار اول بود.

– معاونت مطبوعاتی وزارت ارشاد تا چه اندازه از دستاوردهای سمینار و مسایلی که در آن مطرح شد برای حل معضلات مطبوعات از جمله قانون مطبوعات استفاده خواهد کرد؟

* ما از مقالاتی که عملکرد وزارت ارشاد را نقد کردند استقبال می کنیم و امیدواریم این سمینارها بتوانند راه حل هایی برای رفع مشکلات پیش پای ما بگذارند. در مورد اصلاح قانون مطبوعات هم که چندین بار در مقالات عنوان شد ما هم در حال انجام بررسی های لازم هستیم و اعتقاد داریم که این قانون در قسمت هایی دارای ضعف است، اما معتقدیم که باید ابتدا یک کار کارشناسی دقیق انجام شود و سپس نتایج آن اعلام گردد که این مسأله هم نیاز به زمان دارد.

– آقای بورقانی شما فکر می کنید چرا روزنامه نگاران از سمیناری که متعلق به خود آنهاست استقبال نکردند؟

* البته ما در یک سمینار علمی که از دیدی کارشناسانه و عمیق به مسایل نگاه می کند انتظار پرشدن سالن را نداریم. به

یعنی روایت عینی از یک رویداد، دیگر کاربردی ندارد، خبر در جهان امروز حامل پیام‌های ایدئولوژیک است.»

«سید نورالدین رضوی زاده» کارشناس ارشد ارتباطات در مقاله‌ای تحت عنوان «وانمایی یا سلطه در جریان بین‌المللی خبر» به بررسی سلطه در جهان ارتباطی و امپریالیسم خبری پرداخت.

وی با اشاره به بحث جریان بین‌المللی اطلاعات گفت: «کشورهای پیشرفته ارتباطی به ویژه آمریکا با سلطه ارتباطی خود مرزها را دنوردیدند و نظام نابرابر ارتباطات بین‌الملل را بنیان نهادند، در این

سرمایه‌داری با به‌کارگیری فنون مهندسی خبر مثل گزینشگری و سکوت خبری، با وانمایی و توهم، منافع و اهداف سیاسی خود را تعقیب و تضمین می‌کند. این سلطه خبری به شبکه تنظیم خبر نیز سرایت کرده است. آنچه به عنوان اصول خبرنگاری تدریس می‌شود مشقی است که معلمان روزنامه‌نگاری غرب املای آن را گفته‌اند.»

وی در نهایت ضمن اشاره به استراتژی‌های یونسکو در حوزه ارتباطات از جمله جریان مطبوعات مستقل و کثرت‌گرا گفت: «جریان مطبوعات مستقل و کثرت‌گرا اگر چه در قالب ملی قابل دفاع

■ داوود زارعیان، دانشجوی دوره دکتری ارتباطات: در برخی از کشورها بیش از ۹۰ درصد روزنامه‌ها و مجلات توسط پست توزیع می‌شوند. اما در کشور ما توزیع مطبوعات به وسیله پست، خود یکی از مشکلات جامعه مطبوعاتی است.

■ بهروز گسرانپایه، روزنامه‌نگار: لومپنیزم مطبوعاتی یا روزنامه‌نگاری عامه‌پسند و ژورنالیسم کاذب تفاوت دارد.

نظام اگر چه همگان، امکان دریافت اطلاعات را دارند ولی تولیدکنندگان این اطلاعات عده بسیار کمی هستند. با در نظر گرفتن این موقعیت، کشورهای جهان سوم در جریان سلطه امپریالیسم خبری قرار گرفته‌اند. تکنولوژی و محصولات فرهنگی تحت تأثیر نیازهای کشورهای مرکز شکل می‌گیرد و سپس به جاهای دیگر صادر می‌شود و این امر سبب می‌شود تا در نهایت آنچه ترویج و گسترش می‌یابد آرمان‌ها، و دیدگاه‌های سیاسی، اقتصادی، ایدئولوژیکی و فرهنگی مرکز باشد و این برتری از قدرت برتر تکنولوژیکی آنها نشأت می‌گیرد. وی در ادامه با اشاره به وضعیت خبر در نظام جهانی رسانه‌ای گفت: با شکل‌گیری نظام جهانی رسانه‌ای، خبر نیز در عرصه بین‌المللی به کالای تجاری تبدیل شده و ماهیت ایدئولوژیک پیدا کرده است. نظام

مسایل مطبوعات ما، همین تعویض مدیریت‌ها و به تبع آن تغییر سلیقه‌ها است. به نظر من سه مشکل اساسی دیگر مطبوعات ایران در حوزه مالکیت، توزیع و آموزش است. در زمینه آموزش مقدمات تشکیل هنرستان روزنامه‌نگاری فراهم شده است.»

وی در ادامه با اشاره به طرح تأسیس موزه مطبوعات گفت: «اساسنامه‌ای برای تشکیل این موزه نوشته‌ام. در این موزه کل مطبوعات ایران و اشیای مرتبط با مطبوعات از جمله دستگاه‌های چاپ به نمایش درخواهد آمد. این موزه برای اولین بار در یک کشور آسیایی تأسیس می‌شود.»

میثاق حرفه‌ای روزنامه‌نگاری

دکتر «کاظم معتمدنژاد» به عنوان آخرین سخنران سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران در سخنرانی خود تحت عنوان «اخلاق حرفه‌ای روزنامه‌نگاری، میثاق حرفه‌ای» به ارائه گزارشی در مورد طرح میثاق حرفه‌ای روزنامه‌نگاری که توسط وی تدوین و در اختیار روزنامه‌نگاران قرار گرفته بود پرداخت.

وی با اشاره به این مطلب که تهیه طرح اولیه این میثاق از سوی معاونت مطبوعاتی و انجمن صنفی به وی واگذار شده بود گفت: «برای نوشتن طرح اولیه میثاق حرفه‌ای روزنامه‌نگاری می‌بایست به منابع متعددی رجوع می‌کردیم. مهم‌ترین منبعی که به عنوان یک مسلمان در اختیار داریم منابع اسلامی و همچنین منابع ایرانی بود که در اخلاق کتابت و دبیری از گذشته به یادگار مانده بود. همچنین از اصول قانون اساسی که در مورد آزادی مطبوعات است استفاده شده است. در ضمن، چون اولین میثاق نامه‌ها در کشورهای غربی نوشته شده است ما نیز بی‌نیاز از تجربه آنها نبودیم و از تجربیات آنها نیز استفاده کردیم. وی همچنین با اشاره به اصولی که در

است اما این جریان مختص حوزه ملی نیست. باید به دنبال تدوین اصولی بود که زمینه کثرت‌گرایی را در سطح بین‌المللی فراهم کند و به این الیگارشی در عرصه ارتباطات پایان دهد.»

تغییر مدیریت‌ها در مدیریت مطبوعات «سیدفرید قاسمی» مورخ تاریخ مطبوعات ایران نیز در مقاله خود با عنوان «مطبوعات ایران، چند مسأله و چند راه حل» به بررسی کلی برخی مسایل و مشکلات موجود در عرصه مطبوعات ایران پرداخت.

وی در ابتدا با اشاره به مدیریت امور مطبوعاتی در کشور گفت: «از نخستین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران، ۸۷ ماه می‌گذرد، و در این دوره وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۵ معاون امور مطبوعاتی عوض کرده است. یکی از

روزنامه‌نگاری امروز بر آن تکیه می‌شود گفت: چهار اصل است که در روزنامه‌نگاری امروز بر آنها تکیه می‌شود و در تدوین میثاق‌نامه به‌طور کلی از آنها استفاده شده است:

۱. حق آگاهی همگان برای دریافت اخبار و اطلاعات؛
۲. توجه به حقیقت و واقعیت که

اندیشه‌های مطرح شده اقتباسی نبودند و حاصل فکر و اندیشه خود افراد بود.»
وی ضمن اظهار امیدواری از اینکه سمینار بعدی با فاصله کمتری برگزار شود گفت: «امیدوارم در آینده همایش‌های گوناگونی در محورهای خاص از جمله استقلال حرفه‌ای، قانون مطبوعات و... برگزار شود تا بهتر بتوان به زوایای مختلف

موضوع پرداخت.

وی در پایان ضمن اظهار گلایه از حضور کم‌رنگ جامعه مطبوعاتی در این سمینار گفت: ما از روزنامه‌نگاران توقع بیشتری داشتیم. ضمن اینکه حضور آنها در سمینار بسیار کم‌رنگ بود، در مورد انعکاس خبرهای سمینار نیز بسیار ضعیف عمل کردند.»
پس از سخنان دکتر معتمدنژاد میزگردی با حضور عده‌ای از استادان و روزنامه‌نگاران تشکیل شد و در آن به پرسش‌های حاضران در جلسه پاسخ داده شد.

دومین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران با قدردانی «رضایی» رئیس مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها از شرکت‌کنندگان در سمینار در روز چهارشنبه ششم خردادماه به کار خود پایان داد. □

ناشی از اصل اول است؛
۳. نیاز به آزادی به علت ویژگی‌های خاص حرفه روزنامه‌نگاری؛
۴. محدودیت‌هایی که برای این آزادی هست.

وی افزود: ما از شرکت‌کنندگان در سمینار خواستیم که نظرات خود را در مورد طرح میثاق‌نامه که در اختیار آنها قرار گرفته است به دبیرخانه سمینار بدهند تا در تدوین طرح کلی مورد استفاده قرار گیرد.»

دکتر معتمدنژاد به عنوان دبیر علمی سمینار در پایان ضمن جمع‌بندی کلی از مباحث مطرح شده در سمینار گفت: «من فکر می‌کنم در مقایسه با سمینار قبل با یک تحول خاص در نگرش‌ها رویرو بودیم که مایه امیدواری است. در این جلسات از ابتدا شاهد بودیم که بر نقش مطبوعات در جامعه مدنی تأکید شد و

هرحال این کم‌لطفی متوجه روزنامه‌نگاران هم می‌شود. امیدواریم که از مقالات چاپ شده بعد از سمینار استفاده کنند. چون مباحث مطرح شده در این سمینار همان مشکلات و مسایل روزنامه‌نگاران است.

مهدخت بروجردی علوی استاد دانشگاه

روزنامه‌نگار حرفه‌ای، روزنامه‌نگار با اخلاق است

– خانم بروجردی نظرتان درباره نحوه ارائه مقالات در سمینار چیست؟
* به نظر من سمینار کلاً از نظر کیفی خوب بود. ولی طبقه‌بندی کردن موضوعات به این شکل که در یک روز فقط مباحث حول محور یک موضوع باشد کمی خسته‌کننده بود، اگر هر روز مسایل و مباحث مختلف مطرح می‌شدند شاید بهتر بود.

– به نظر شما چرا روزنامه‌نگاران از این سمینار استقبال زیادی نکردند؟
* برای من هم بسیار تأسفانگیز بود. عدم شرکت آنها از دو حال خارج نیست یا اینکه آنها اصلاً مسأله‌ای ندارند که این امر امکان‌پذیر نیست و یا اینکه فکر می‌کنند گفتن و نگفتن مشکلاتشان تفاوتی در وضعیت آنها ایجاد نمی‌کند.

دیگر این که کمتر مقاله‌ای را دیدم که از طرف روزنامه‌نگاران ارائه شده باشد و بیشتر دانشگاهیان به ارائه مقاله پرداختند. گویا رویارویی و جدایی مراکز دانشگاهی و مطبوعات همچنان ادامه دارد و این دو نمی‌توانند به هم نزدیک شوند.

– برخلاف نظر شما عده‌ای معتقد بودند که مقالات از نظر کیفی چندان خوب نبودند نظر شما چیست؟

* به نظر من همان‌طور که قبلاً گفتم مباحث مطرح شده خوب و کارشناسانه بودند. برای خود من فقط در بحث اخلاق روزنامه‌نگاری این سؤال مطرح شد که چرا سخنرانان قصد داشتند اخلاق روزنامه‌نگاری را در مقابل حرفه‌ای‌گری قرار دهند. هیچ الزامی وجود ندارد که در صورت حرفه‌ای بودن بی‌اخلاق باشید. اتفاقاً روزنامه‌نگار حرفه‌ای، روزنامه‌نگار با اخلاقی است. □